

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

”SE ON SEMMONEN ISOSISKO TYYP-
PINEN, JOKA KUUNTELEE JA JELP-
PAA SIT KUN TARVII”

Kuvaus Kaarikodon lastensuojelun jälkihuolto-
oppaan laatimisesta

Minna Ruohonen

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**”SE ON SEMMONEN ISOSISKO TYYPPIINEN,
JOKA KUUNTELEE JA JELPPAA SIT KUN
TARVII”** Kuvaus Kaarikodon lastensuojelun
jälkihuolto-oppaan laatimisesta.

Minna Ruohonen
Sosionomi
Opinnäytetyö
Tammikuu, 2018

Ruuhonen, Minna

Minna Ruuhonen ”Se on semmonen isosisko tyyppinen, joka kuuntelee ja jelp-paa sit kun tar-vii”. Kuvauk-s Kaarikodon lastensuojelun jälkihuolto-oppaan laatimisesta.

Vuosi 2018 Sivumäärä 66

Lastensuojelun jälkihuollon asiakasmäärät ovat kasvaneet moninkertaisesti viimeisen kahden kymmenen vuoden aikana ja samalla jälkihuoltotyön laatu on maanlaajuisesti vaihtelevaa. Jälkihuolto on lastensuojelun viimeisin vaihe, jonka tarkoituksena on tukea itsenäistyvää nuorta omillaan pärjääväksi aikuiseksi.

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan lastensuojelun jälkihuoltoa ja, mitä hyvä jälkihuolto on. Tämän pohjalta kehitettiin työntekijöille opas lastensuojelun jälkihuoltoon. Opinnäytetyö toteutettiin toimintatutkimuksena yhteistyössä Valkeakosken lastenkodin Kaarikodon pienryhmäkodin kanssa. Opinnäytetyön aineistonkeruu suoritettiin etnografisena havainnointina Kaarikodossa, jossa havainnoitiin jälkihuoltotyötä, teemahaastateltiin jälkihuoltoonuria sekä perehdyttiin jälkihuoltoon koskevaan kirjallisuuteen.

Havaintojen perusteella koottiin ”Se on semmonen isosisko tyyppinen, joka kuuntelee ja jelp-paa sit kun tarvii”-opas työntekijälle itsenäistyvän nuoren jälkihuoltoon (Liite 1). Oppaassa käydään läpi jälkihuollon teoriaa sekä tärkeitä teemoja, kuten luotettavan aikuisen läsnäolon merkitys itsenäistyvän nuoren elämässä ja nuoruudelle tyypillisiä kipukohtia, joihin aikuisen voi olla vaikea suhtautua. Oppaassa kuvataan jälkihuolto-prosessin etenemistä aloituksesta lopetukseen. Lisäksi oppaassa käydään läpi jälkihuollon lastensuojelulaissa määriteltyjä osioita, joita ovat asiakassuunnitelma, itsenäistymisvarat sekä toimeentulon ja asumisen turvaaminen. Tärkeänä osana oppaassa voidaan pitää ”hyvä jälkihuolto” -osiota, jossa esitetään hyvän jälkihuollon elementtejä sekä nuorten tuottamia hyvän jälkihuoltotyöntekijän ominaisuuksia. Oppaan lopussa on työkaluja itsenäistymisen eri osa-alueiden työstämisen tueksi.

Opas on tiivis tietopaketti, joka antaa tietoa ja työkaluja työntekijälle suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen itsenäistyvän nuoren tukemiseen jälkihuollossa. Tämän opinnäytetyön pohjalta jatkokehittämissuunnitelmana on tehdä vastaava kehittämistyötä myös sijaishuollosta koituvan lapsen jälkihuoltoon.

Asiasanat: etnografinen havainnointi, jälkihuolto, lastensuojelu, opas, toimintatutkimus

Minna Ruohonen

"It's kind of a big sister who listens and helps when I need it". Description from the drawing up of the aftercare manual of the child protection of Kaarikoto.

Year	2018	Pages	66
------	------	-------	----

The number of customers in the aftercare service has grown multifold in the last two decades, and at the same time service is of variable quality. The aftercare service is the last stage of child welfare and it is for young people to support their changing needs and their pathway to adulthood.

The aim of this thesis was to observe an aftercare service and try to find out what is a good aftercare service made of. Based on findings, a manual was compiled for employers. The study was conducted as action research with the child welfare institution Kaarikoto in Valkeakoski. The analysis was conducted as an ethnographic observation in Kaarikoto. The ethnographic observation consisted of discoveries, interviews and studying of literature.

Based on observations, there was made "It's kind of a big sister who listens and helps when I need it" -manual for employers of aftercare to help a youngster to become independent. The manual goes through the theory of aftercare and the important themes of aftercare. Those themes are the need for reliable adult presence in the life of an independent youth and the typical situation which may be awkward to talk with adult. The manual will describe the process of the aftercare service. Moreover, it includes the important parts of child welfare law such as the plan made together with the young, and the support and preparation for their transition to adulthood. The remarkable part of this thesis is the "good aftercare service" section which contains good elements of the aftercare service, and the attributes which make an employer trustworthy. At the end of the manual there are tools to enable an employer to support youngsters with different needs.

The manual is a compact information package which gives the information and tools for employers to support a youngster in the aftercare service. There is a need for further development in the foster care aftercare.

Keywords: action research, aftercare, child welfare, ethnographic observation, manual

Sisällys

1	Tausta, tarve ja tutkimuspaikka.....	6
1.1	Lastensuojelun jälkihuolto	6
1.2	Miksi tarvitaan opas jälkihuoltoon	6
1.3	Kaarikodon pienryhmäkoti	7
2	Kehittämistehtävä ja sen ratkaisu.....	9
2.1	Kehittämistehtävä	9
2.2	Kehittämistehtävän ratkaisu	9
3	Aineistonkeruu ja analysointi	12
3.1	Aineistonkeruu.....	12
3.2	Aineiston analyysi, teemoittelu ja taulukointi	16
3.3	Eettisyys	18
4	Teemoitellut tulokset.....	18
4.1	Mitä jälkihuolto on?.....	19
4.2	Jälkihuollon vaikutukset elämään.....	20
4.3	Hyvä jälkihuolto, luottamus ja johonkin kuulumisen tunne	21
4.4	Itsenäistymistaidot	22
4.5	Jälkihuollon kesto.....	24
4.6	Kehitysehdotuksia.....	25
5	Arviointi	26
	Lähteet	29
	Kuviot	31
	Taulukot	31
	Liitteet.....	32

1 Tausta, tarve ja tutkimuspaikka

Tarkastelen opinnäytetyössäni lastensuojelun jälkihuoltoa. Jälkihuolto on lastensuojelun viimeisin vaihe, jolla pyritään varmistamaan aiemman lastensuojelutyön vaikutusten kantaminen myöhemmässä elämässä. Opinnäytetyöni tavoitteeksi asetin jälkihuolto-oppaan kehittämisen. Opinnäytetyötä ohjasi kysymys, mitä hyvä jälkihuolto on? Kehitystyö tehtiin yhteistyössä työelämän kanssa tavoitteena työn kehittäminen.

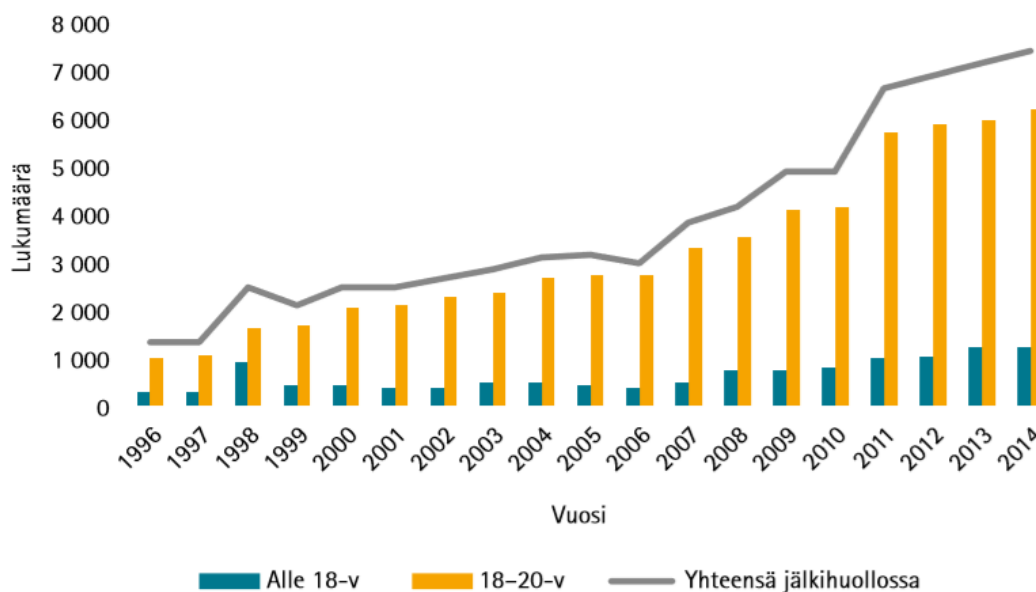
Tämä raportti on kuvaus opinnäytetyön tutkimus- ja kehittämisprosessista, jonka tavoitteena oli vastata kysymyksiin, mitä jälkihuolto on, miten jälkihuollon asiakkaat jälkihuollon kokevat ja kuinka sitä tulisi kehittää.

1.1 Lastensuojelun jälkihuolto

Lastensuojelun jälkihuolto on sijoitettujen lasten ja nuorten lastensuojeluprosessin viimeisin vaihe, jonka tavoitteena on turvata avo- ja sijaishuollossa saavutetut myönteiset vaikutukset myöhemmässäkin elämässä (Hipp & Pukkio 2016, 7-8). Jälkihuolto-oikeus syntyy sijaishuollon päättyessä tai vähintään puolivuotta kestäneen avohuollonsijoituksen jälkeen. Jälkihuolto on vapaaehtoista, yksilöllisesti suunniteltua tukea itsenäistyvälle nuorelle tai kotiutuvalle lapselle ja hänen perheelleen. Lapsen sijoittaneen kunnan on tuettava jälkihuollon piirissä olevan nuoren kuntoutumista asiakassuunnitelma huomioon ottaen. Mikäli nuoren kuntoutumista hankaloittaa riittämätön toimeentulo, kunnan on viipymättä järjestettävä nuorelle riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava puutteelliset asumisolot tai tarvittaessa hankkia tarpeenmukainen asunto. Jälkihuolto-oikeudesta, sen sisällöstä sekä asumisen ja toimeentulon turvaamisesta säädetään lastensuojelulaissa. (LSL 2007/417). Jälkihuollosta, sen vaikutuksista ja itsenäistyvän nuoren tukemisesta kerron tarkemmin tämän opinnäytetyön tulosten pohjalta laaditussa oppaassa (Liite 1.)

1.2 Miksi tarvitaan opas jälkihuoltoon

Lastensuojelun jälkihuollon asiakasmäärä on kasvanut merkittävästi vuosien 1996 ja 2014 välillä. Vuonna 1994 jälkihuollon asiakkaita oli 1327 kappaletta ja vuonna 2014 7482 kappaletta. Kaikista 0-20-vuotiaiden lastensuojelun avohuollon palveluista vuonna 1994 jälkihuoltopalveluita oli 4 %, kun vuonna 2014 jälkihuollon palveluiden määrä kaikista 0-20-vuotiaiden avohuollonpalveluista oli 8%. (Kuvio 1.)

Kuvio 1 Lastensuojelun jälkihuollossa olleet alle 18-vuotiaat ja 18-20-vuotiaat vuosina 1996-2014 (Hipp & Pukkio 2016, 10).

Jälkihuolto on ollut maanlaajuisesti hyvin vaihtelevaa ja epätasalaatuista. Vuonna 2004 julkaistiin jälkihuoltoon laadittu opas ohjeistamaan sosiaalityöntekijöiden työtä sekä selkeyttämään jälkihuollon piirissä olevien nuorten käsityksiä jälkihuollosta. Opas ei kuitenkaan tuottanut toivottua tulosta jälkihuollon laadun takaamiseksi. Vuonna 2012 lastensuojelu joutui monelta osalta tarkastelun kohteeksi 8-vuotiaan kuolemaan johtaneiden tapahtumien seurauksena. Tämän myötä, vuonna 2016, julkaistiin oppaasta päivitetty versio Mikä jälki jää -opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. (Hipp & Pukkio 2016, 2-3.) Edellä mainittu opas on toiminut innoittajana opinnäytetyöni tutkimus- ja kehittämistyössä. Tämän opinnäytetyön tuotoksena kootun oppaan erona Mikä jälki jää -oppaaseen oli keskittyä ainoastaan itsenäistyvien nuorten jälkihuoltoon, jolloin oppaan ulkopuolelle jäävät kotiin palaavien lasten jälkihuolto, jossa olennaisessa osassa on perhetyö. Oppaan ajatus oli tiivistää olennainen asia jälkihuollosta lyhyempään, helposti luettavaan muotoon sekä lisätä työkaluja jälkihuoltotyöntekijän käyttöön nuoren itsenäistymisen ja kuntoutuksen tukemiseksi. Opasta kehittämässä kanssani oli mukana Kaarikodon jälkihuoltonuoria sekä jälkihuoltotyöntekijä, joten opas on suunnattu nimenomaan Kaarikodon jälkihuoltotyön kehittämiseksi. Opas sisältää kuitenkin yleispätevää tietoa ja on näin soveltuva myös muualle jälkihuoltotyön tueksi.

1.3 Kaarikodon pienryhmäkoti

Kaarikoto on kodinomainen sijaishuollon pienryhmäkoti Valkeakoskella, jossa toteutetaan lastensuojelulain mukaista sijaishuoltoa yhdessä lasten kotikuntien, lasten vanhempien ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Kaarikodossa on seitsemän sijaishuollon paikkaa 6-18-

vuotiaille. Kaarikodon tavoitteena on turvata hyvät edellytykset lasten kasvulle ja kehitykselle. Jokaisen lapsen henkilökohtaiset tarpeet ja kehitysmahdollisuudet huomioidaan yksilöllisesti turvallisen kasvu- ja kehitysympäristön takaamiseksi. Sijaishuollon tavoitteena on turvata hyvä lapsuus, nuoruus, aikuistuminen ja oman elämän hallinta yksilön sekä yhteiskunnan kin kannalta.

Kaarikodossa toteutetaan sijaishuollon lisäksi lastensuojelun jälkihuoltoa. Kaarikodolla on tarjolla itsenäistyville nuorille itsenäistymisasuntoja. Kolme asuntoa on Kaarikodon välittömässä läheisyydessä ja näiden lisäksi on yksi kerrostaloasunto. Kaarikodon jälkihuoltonuorilla on mahdollisuus osallistua Kaarikodon järjestämiin aktiviteetteihin, retkiin ja tapahtumiin. Kaarikodon periaatteita on, ettei nuori tunne jäävänsä yksin sijaishuollon päätyttyä. Nuorta tuetaan selviämään opiskeluistaan, raha-asoiden hoidosta ja arjen pyörittämisestä. Jälkihuollon sisältö ja toteutus ovat yksilöllistä ja suunnitelmallista työskentelyä yhdessä nuoren kanssa. Nuorten tapaamisia toteutetaan arvioidun tarpeen mukaisesti, joka tavallisesti vähintään keran viikossa. Kaarikoto pyrkii yhteistyöhön nuoren läheisverkoston kanssa nuoren itsenäistymisen tukemisessa. (Kaarikoto 2017.)

Kaarikoto on Pelastakaa Lapset Valkeakosken paikallisyhdistyksen ylläpitämä lastenkoti. Toiminta rahoitetaan kuntien maksamilla hoitopäivämaksuilla. Toiminta on voittoa tavoittelematonta. (Kaarikoto 2017.)

Pelastakaa Lapset Ry on vuonna 1922 perustettu poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö. Järjestö tukee erityisesti vaikeissa oloissa elävien lasten elämää ja pyrkii edistämään lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa sekä maailmalla. Pelastakaa Lapset Ry pyrkii parantamaan lasten kohtelua ja saamaan aikaan pysyviä parannuksia lasten elämään. Pelastakaa Lapset Ry on osa Save The Children järjestöä, joka toimii lasten hyväksi yli sadassa maassa. Valkeakosken Pelastakaa Lapset Ry on vuonna 1959 perustettu paikallisyhdistys. Yhdistys toimii aktiivisesti, ylläpitää Kaarikodon pienryhmäkotia ja pyrkii saamaan toimintaansa tunnetuksi Valkeakosken seudulla. Yhteistyötä on rakennettu kaupungin eri toimijoiden kanssa sekä Pelastakaa Lapset Ry:n valtakunnallisten hankkeiden ja tempausten kautta. (Valkeakosken Pelastakaa Lapset Ry.)

Olin toiminut Kaarikodossa ohjaajan sijaisena, ja sitä kautta heräsi ajatus suunnata opinnäytetyö Kaarikodon tarpeisiin. Kaarikodon henkilökunta nosti ajankohtaiseksi aiheeksi jälkihuollon, mutta he eivät osanneet nimetä, millä keinoin jälkihuoltoa tulisi kehittää. Idea jälkihuolto-oppaasta syntyi tiedustellessa Kaarikodon jälkihuoltomateriaaleja jälkihuollon kehittämisen suunnittelua varten. Kaarikodossa ei ollut yhtenäistä jälkihuolto-opasta työntekijöille, joten päädyimme sellaisen kehittämiseen.

2 Kehittämistehtävä ja sen ratkaisu

2.1 Kehittämistehtävä

Opinnäytetyön kehittämisingelmäksi muodostui, kuinka kehittää opas jälkihuoltoon? Millaiset tutkimukselliset lähtökohdat ovat oppaan kehittämisen kannalta olennaisia valintoja ja kuinka rajata aihetta. Näiden kysymysten kautta tutkimuskysymykseksi muodostuivat kehittämistehteen pohdinnalle tyypilliset kysymykset:

1. Kuka kehittää, kenelle ja kenen kanssa?
2. Miten kehitetään?
3. Mitä kehitetään?
4. Miksi kehitetään tietyllä tavalla ja tiettyyn suuntaan? (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 22-23.)

Näiden kysymysten kautta käynnistyi opinnäytetyöni tutkiva kehittämisprosessi, jonka tavoitteena oli ratkaista kehittämiseen liittyvät valinnat sekä tutkimusmetodin valinta. Tutkimusosuuden tarkoitus oli tuottaa jälkihuoltotyöntekijöiden työn kehittämisen kannalta olennaista tietoa työn kehittämistä varten. Koko tutkimus- ja kehittämistyötä on ohjannut kysymys, mitä on hyvä jälkihuolto, miten asiakkaat jälkihuollon kokevat ja kuinka jälkihuoltoa tulisi kehittää? Työn kehittämisen välineeksi päätimme laatia jälkihuolto-oppaan, joka pohjautuu opinnäytetyöhöni.

2.2 Kehittämistehtävän ratkaisu

Toteutin opinnäytetyön laadullisena tutkimuksena. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista kerätä tulkinallista tietoa, luonnollisissa olosuhteissa toteutettavilla tutkimuskäytännöillä (Metsämuuronen 2008, 9). Kehittämistehtäväksi valikoitui toimintatutkimus, jolle ominaista on se, että tutkijan ja tutkittavan välille on muodostunut ikään kuin työtoveruussuhde. Toimintatutkimus saa usein alkunsa jostakin käytännön kysymyksestä, kuten uusien toimintamallien luomisesta yhteisöille sen tarkoitus on usein aktivoita ryhmän jäseniä toimintaan. Tavallisesti toimintatutkimukseen kuuluu kaksi tutkimusta. Alussa kartoittava tutkimus ja lopussa evaluatiotutkimus. (Huttunen 1994, 148)

Toimintatutkimusta tarkentaen opinnäytetyössäni oli viitteitä tutkivasta kehittämisestä. Kehittäminen tähtää tutkimustulosten avulla luomaan uusia, entistä parempia palveluja, tuotantovälineitä tai menetelmiä. Kehittäminen on mahdollista myös ilman tutkimusta, mutta kehittäminen on parhaimmillaan perustuen tutkimuksen tarjoamille perusteille. Kehittämistä voi tarkastella useasta eri näkökulmasta. Kehittämistä voidaan pitää järjestelmän hallintana, jol-

loin kehittäminen on täysin järkiperaista, tavoitteellista ja täydellisen tiedon varassa. Kehittäminen voi olla myös täysin byrokraatiaa jolloin pyritään toimintatavoitteisiin pääsyyn sekä organisaation rakenteiden säilyttämiseen. Kolmanneksi kehittämistä voidaan pitää oppimisena, jolloin organisaation kehittäminen vaatii oppimisen mahdollisuuksia ja haasteita henkilökunnalle. Neljänneksi organisaation kehittämistä voidaan pitää teknisenä hankkeena, jolloin kehittämistoimintaan kuuluu intressejä, valta-aseman tavoittelua ja ristiriitoja. Viidentenä kehittämistä voidaan tarkastella kulttuurina, jolloin kehityksessä korostuvat organisaation taustalla olevat arvot, normit, ideologiat, uskomukset, tavat, rituaalit, tarinat, symbolit tai myytit, joita pyritään muuttamaan. Kuudes kehityksen näkökulma on institutionaalinen. Institutionaalisessa kehityksessä tarkastellaan instituution sisäistä toimintaa ja poliittista, sosiaalista ja kulttuurista toimintaympäristöä. Käytännössä kehittämistyössä näkyy samanaikaisesti useita eri näkökulmia (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 21-22.)

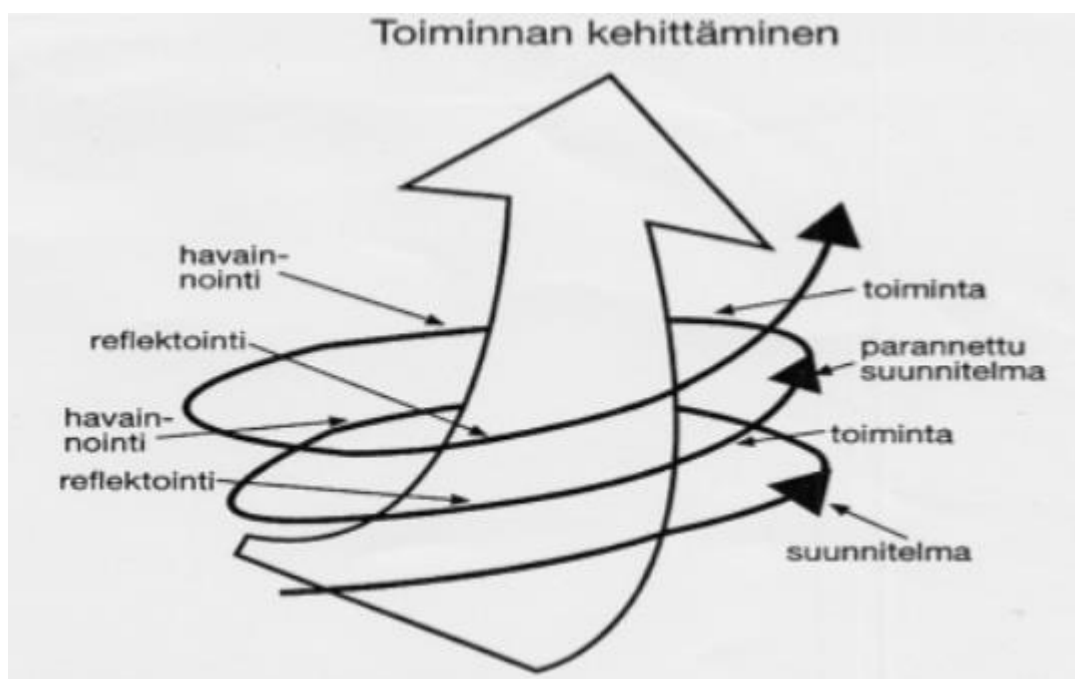
Sanalla tutkiva viitataan tutkimukseen, toimintaan ja tietynlaiseen tapaan tai asennoitumiseen. Tieteessä tai työssä tutkiva asenne voi olla henkilön taipumus tai halu tarkastella asioita. Tutkivaan asenteeseen liittyy kriittinen ajattelukyky ja kriittinen mieli, joka ei hyväksy mitään kysymättä sen arvoa ja perustetta. Kehittäminen puolestaan viittaa aktiiviseen toimintaan, jolla tavoitellaan kehittymistä. Kehittämällä tavoitellaan muutosta parempaan, mutta kehittyminen voi olla myös taantumista, tavoiteltujen hyvien asioiden vastaista tai jopa negatiivista. Tutkiva kehittäminen yhdistää nämä kaksi eri käsitettä. Tutkiva kehittäminen kytkeytyy tapaan tarkastella ja toimia. Se voi olla myös työskentelytapa, jossa tutkimuksella, tutkimustiedolla tai tiedon tavoittelulla kehittämisen yhteydessä on tärkeä rooli. Tutkiva kehittäminen sisältää myös ajatuksen tutkivasta ja kriittisestä arvioinnista.

Tutkimus ja kehittäminen voivat olla sisäkkäisiä tapahtumia, jolloin kehittäminen voi sisältää vaihtelevan määrän tutkimusta. Vaihtoehtoisesti tutkimus ja kehittäminen voivat olla osittain päällekkäisiä, mutta osittain myös erillisiä asioita. Tutkimus ja kehittäminen voivat olla myös peräkkäisiä vaiheita, esimerkiksi siten, että ensin tutkitaan, sitten kehitetään, jonka jälkeen taas tutkitaan ja vielä kehitetään uudelleen. Viimeisimpänä mainittu kuvastaa toimintatutkimuksen ajatusta, jota opinnäytetyöni mukailee. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 24-45.)

Jälkihuolto-oppaan kehittäminen sai toimintatutkimuksen piirteiden mukaisesti alkunsa Kaarikodon pienryhmäkodin käytännöstä. Tiedustelllessani jälkihuollon perehdytysmateriaalia selvisi, että varsinaista perehdytyskansiota ei ole. Tästä kehkeytyi opinnäytetyöni aihe koostaa opas jälkihuoltoon. Opinnäytetyön kehittämistyö piti sisällään instituution kehittämisen näkökulman, koska oppaan tarkoituksena on kehittää toimintaa suhteessa toimintaympäristöön. Opas saattaa haastaa myös organisaation kulttuuria muuttamaan normeja, arvoja ja tapoja. Myös oppiminen on tässä kehittämistyössä olennaisessa osassa, koska minulla opinnäytetyön

tekijänä oli tavoite kehittyä myös ammatillisesti. Toivon, että myös oppaan lukijat saavat etsimäänsä tietoa jälkihuollosta. Oppaassa on myös yleistä tietoa nuorten kohtaamisesta sekä työkaluja itsenäistymisen tueksi, joten oppaasta voi olla hyötyä myös muillekin kuin jälkihuoltoyöntekijöille.

Oppaan kehittämisen taustalle tutkimusotteeksi valikoitunut toimintatutkimus tarkennettiin tutkivaksi kehittämiseksi. Tutkivan kehittämisen tavoitteena oli koostaa havainnointiaineistoa osallistuvalla tutkimuksella Kaarikodossa. Kaarikodon työntekijöiden ja jälkihuoltonuorten tuottaman tiedon sekä jälkihuollosta löytyneen kirjallisuuden pohjalta kehitimme jälkihuollon työntekijöille oppaan työn tueksi. Kehittämistyön tarkoituksena oli koota lastensuojelun jälkihuollon teoriaa työntekijöiden ymmärryksen lisäämiseksi, jälkihuollon käytännökokemuksia työntekijän näkökulmasta sekä selvittää nuorten näkemyksiä ja kokemuksia jälkihuollosta. Keräsin havainnointiaineistoa eri perspektiiveistä, jotta jälkihuoltoa voisi ymmärtää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

Kuvio 2 Toimintatutkimuksen spiraali (Heikkinen 2010, 221).

Opinnäytetyöni tutkimus ja kehitystyö toteutettiin yhteistyönä Kaarikodon pienryhmäkodin kanssa. Prosessi käynnistyi suunnittelemalla yhdessä Kaarikodon henkilökunnan kanssa lähestymiskulmaa heidän antamaan aiheeseen lastensuojelun jälkihuoltoon. Alusta asti oli selvää, että toteutan kehitystyön yhteistyössä Kaarikodon työntekijöiden kanssa. Aihetta rajattiin koskemaan itsenäistyvien nuorten jälkihuoltoa, jolloin aiheesta jäi pois kotiutuvien lasten jälkihuolto, joka pitää sisällään perhetyön kaltaista tukea. Perusteluna aiheen rajaukseen oli

Kaarikodon sen hetkisen asiakaskunnan profiili, jossa suurin osa sijoitetuista lapsista asui itsenäistymiseen saakka Kaarikodossa. Kehittämiseen mukaan tahdoimme myös jälkihuollon asiakkaita, joita olivat Kaarikodossa sijoitettuna olleet jälkihuoltoon uoret. Tavoitteeni oli saada työntekijältä ammatillista näkemystä ja kokemusta oppaaseen, mutta myös kuulla työntekijöiden tarpeita ja kehittämisehdotuksia oppaaseen. Nuorten rooli kehittämisessä oli kertoa omia kokemuksiaan, tarpeitaan ja kehitysehdotuksia jälkihuoltotyöhön. Kehittäminen tapahtui kokoamalla saatavilla olevaa relevanttia tietoa jälkihuollosta yhteen, joka toimi oppaankehittämisen perustana. Tiedonkeruu perustui havainnointiin, joka sisälsi jälkihuollon kenttähavainnointia Kaarikodossa, jälkihuoltoon uorten teemahaastatteluita sekä jälkihuoltoon kytkeytyvän kirjallisuuden havainnointia. Havaintoja seurasi niiden reflektointi eli havaintoaineiston analyysi. Havaintojen pohjalta syntyneet tulokset johtivat toimintaan, mikä käytännössä tarkoitti opinnäytetyössä oppaan kehittämistä. Toimintatutkimukselle tyypillisesti tutkimusprosessi eteni kuvion 2 mukaan, kiertäen spiraalinomaisesti suunnittelun, havainnoinnin, reflektoinnin ja toiminnan kehää kohti toiminnan tulosta eli opasta, joka kehitettiin yhteistyössä Kaarikodon ammattilaisen kanssa arvioiden ja työstäen sisältöä tarvetta vastaavaksi. Tämän toimintatutkimuksen päämääränä oli Kaarikodon toiminnan kehittäminen opinnäytetyön tuotoksen, oppaan, myötä työntekijöiden ammatillisena kehittymisenä.

Oppaan myötä jälkihuollolla on oma perehdytyskansio sekä mahdollisuus toteuttaa vielä monimuotoisempaa ja suunnitelmallisempaa jälkihuoltoa. Perehdytystarkoituksen lisäksi jälkihuolto-opas edustaa suunnitelmallista jälkihuoltotyötä, joka on eduksi myös palvelujen markkinoinnissa. Kunnilla on velvollisuus kilpailuttaa kaikki sosiaalihuollon ostopalvelunsa, jolloin käytössä oleva jälkihuolto-opas edistää kuvaa työhön paneutumisesta sekä suunnitelmallisuudesta. Opas tarjoaa mahdollisuuden ohjaajien ammatilliseen kehittymiseen ja jälkihuoltopalvelun myynnin laajentamiseen myös Kaarikodon sijaishuollon asiakaskunnan ulkopuolelle useamman jälkihuoltotyöntekijän kouluttamisen myötä.

3 Aineistonkeruu ja analysointi

3.1 Aineistonkeruu

Suoritin aineistonkeruun havainnoimalla. Havainnoinnissa on kyse tutkimuksen kohteen tarkkailusta. Havainnointi voi olla täysin objektiivista, mutta subjektiivisuuden aste toimintatutkimuksessa on usein korkea, niin kuin tässäkin opinnäytetyössä, koska tavoite oli päästä mahdollisimman luonnollisiin tilanteisiin (Metsämuuronen 2008, 42). Opinnäytetyössäni käytetty tutkimusmenetelmä viittaa etnografiseen tutkimukseen, joka on sosiaalitieteissä tyypillinen menetelmä. Etnografiassa pyritään kokonaisvaltaiseen tiedonkeruuseen ja aineistonkeruun ytimessä on osallistuva havainnointi eli havainnointi kenttätöiden lomassa. Aineistojen ristiinluenta analyysivaiheessa on etnografiassa tyypillistä. (Huttunen 2010, 39-49.)

Havainnointi sisälsi kirjallisuuteen perehtymisen, joka jatkui koko tutkimusprosessin ajan, kenttähavainnoinnin, sekä teemahaastatteluja. Mahdollisimman kokonaisvaltaisen etnografisen havainnointimateriaalin saavuttamiseksi suoritin kymmenen viikon työjakson Kaarikodon pienryhmäkodissa.

Kirjallisuus

Yhtenä havainnointimateriaalina oli jälkihuoltoon liittyvä kirjallisuus. Tutkimusprosessi alkoi perehtymällä kirjallisuuteen, jotta jälkihuollon teoreettinen viitekehys olisi tuttua jo havainnointijakson ja haastatteluiden alkaessa. Teoreettinen viitekehys tarkoittaa aiheen käsitteitä selittävää kokoelmaa (Metsämurronen 2008, 9).

Kirjallisuuteen perehtyminen jatkui koko kehitysprosessin ajan. Muun muassa lastensuojelulaki ja muut valtakunnalliset ohjeet, aiemmat tutkimukset ja muu relevantti kirjallisuus toimivat lähteinä havainnoille. Relevantti tarkoittaa käyttökelpoista materiaalia, eli kirjallisuutta, joka on käytännöllistä ja auttaa tutkimuksessa (Metsämurronen 2008,9). Jälkihuolto perustuu lastensuojelulakiin, joten olennaista oli havainnoida jälkihuoltoa koskevaa lakia ja tuoda se tieto työntekijän saataville. Lähteinä toimivat Lastensuojelulain lisäksi sen soveltamisoppaat ja lastenoikeuksien sopimus (Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991; Lastensuojelulaki 2007/417; Rätty 2012; Taskinen 2007). Merkittävänä havainnointi lähteenä toimi myös Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön (Hipp & Pukkio 2016). Kyseinen opas sisälsi laajasti lakiin, tutkimuksiin ja käytännön työhön perustuvaa tietoa jälkihuollosta, jota tuodaan myös opinnäytetyönä kehitetyssä oppaassa tiedoksi työntekijälle. Oppaan teoriaosuuden taustalla oli havaintoja myös muista jälkihuoltoa käsittelevistä lähteistä (Aaltonen & Heikkinen 2009; Hotari, Oranen & Pösö 2009; Kivinen 2009; Sinkkonen 2010).

Kenttähavainnointi

Toisena havaintomateriaalina käytettiin etnografista havainnointia. Havainnointi on tärkeä aineistonkeruumenetelmä ja se eroaa arkiahavainnoinnista olemalla suunnitelmallisempaa ja systemaattisempaa ja lisäksi tietoisempaa havaintojen virhelähteistä. Havainnoinnin etuna on sen tapahtuminen tavallisesti tutkimuskohteelle luonnollisessa ympäristössä. (Uusitalo 1997, 89.) Tutkimuksen kannalta Kaarikodon pienryhmäkodissa suoritettavan työjakson myötä muodostui otollinen tilaisuus tutustua työntekijänä sijaishuoltopaikan arkeen ja sieltä tehtävään jälkihuoltotyöhön sekä itse nuoriin. Havainnointijakso kentällä kesti yhteensä kymmenen viikkoa. Tällaisissa tilanteissa tutkija saa mahdollisuuden tutustua henkilöön yksilönä, mutta myös osana yhteisöä. Havainnoinnin kohteena voi olla myös yhteisö kokonaisuutena. Havainnoissa, tutkijan ollessa samalla osallinen yhteisössä, voidaan tutkijalle eritellä kaksi eri roolia, ihmisen rooli ja tutkijan rooli. Nuorten kanssa, kuten yhteiskuntatieteissä yleensä, osallistuva havainnointi on menetelmänä olennainen. Tällöin nuori ei välttämättä lokeroi tut-

kijaa viranomaisiin, kuten ulkopuolelta tuleva tutkija todennäköisesti lokeroitaisiin. Kun tutkija saa käyttää omaa persoonaansa sekä olemalla vertainen, kuten tässä tapauksessa lähellä nuorten omaa ikää ja lisäksi arkeen osallistuva työntekijä, saatu tieto voi olla hyvin erilaista, kuin tutkijan ollessa lähellä eläkeikää ja ei osallistuva. Tutkimustulosten validiuden kannalta osallistuvassa havainnoinnissa tutkijan on tärkeä tiedostaa myös persoonaansa liittyviä tekijöitä ja otettava huomioon sen vaikutus tutkimustuloksiin. Vuorovaikutustilanteiden kannalta tutkijan kannattaa olla oma itsensä, vain harvoissa tapauksissa tutkijan kannattaa esittää omasta persoonastaan poikkeavaa. (Grönfors 2010, 154-156.)

Itse olen alle kolmekymmentä vuotias, asioista innostuva, heittäytyväinen, empaattinen ja ihmisistä kiinnostunut. Minua on kuvattu helposti lähestyttäväksi ja iloiseksi ihmiseksi. Kaarikodossa työskennellessäni pyrin huomioimaan jokaista yksilöllisesti ja olemaan turvallinen aikuinen. Olin kiinnostunut nuorista. Yhteensä olin ehtinyt tuntea Kaarikodon väkeä jo yli vuoden ajalta, joten uskon sen olevan eduksi havainnoinnissa. Olin tuttu ja turvallinen työntekijä, jolle uskallettiin näyttää hyvät sekä huonot hetket. Ikäni oli mielestäni mahdollistava tekijä ja samalla myös heikkous. Nuorena ja uutena työntekijänä en vanhan konkarin kunnioitusta ehtinyt samaan, mutta nuorena ja innokkaana olin innostava ja kiinnostava. Etenkin jälkihuolto-
tonuorten kanssa dialoginen vuorovaikutus oli mutkatonta.

Kenttähavainnoinnin aikana havainnoin muun muassa, miten jälkihuolto-
nuoret suhtautuivat jälkihuoltoon, millaisissa tilanteissa jälkihuoltotyötä kaivattiin ja millainen rooli jälkihuolto-
työntekijällä nuorten elämässä oli. Jälkihuoltotyön havainnoinnissa olennaista oli havainnoida pienempiäkin merkkejä, missä asioissa työntekijä olisi tarvinnut työhönsä niin sanotusti kättä pidempää. Kenttähavainnoinnin lomassa kirjoitin kenttäpäiväkirjaa, johon kirjoitin muistiin havaintoja jälkihuoltoon liittyen. Havainnoinnin systemaattisuus riippui paljon tilanteesta. Kun kohtaamiset olivat suunniteltuja, havainnointi oli hyvin systemaattista, mutta toisinaan, esimerkiksi spontaaneissa tilanteissa havainnot tapahtuivat vasta myöhemmin käydessäni päivää läpi ajatuksissa. Kirjaaminen tapahtui työpäivän jälkeen muistini perusteella, joten raakahavaintoja on analysoitu aineistolähtöisesti jo valmiiksi muiden havaintojen kanssa ristikkäin luentaa varten.

Teemahaastattelut

Havainnointijakson aikana tehtävänäni oli muun havainnoinnin lisäksi selvittää nuorten kokemuksia jälkihuollosta. Aineistonkeruun menetelmäksi valikoin teemahaastattelun. Teemahaastattelulle ominaista on tieto haastateltavien kokeneen tietyn tilanteen. Teemahaastattelulle on ominaista myös se, että tutkija on alustavasti tutustunut tutkittavaan ilmiöön ja sen oletettavasti tärkeisiin osiin, rakenteisiin, prosessiin ja kokonaisuuteen. Tutustumansa tiedon pohjalta tutkija on päätenyt tiettyihin oletuksiin tilannetta määrittävien piirteiden seurauksista haastateltaville. Aiheen analyysin pohjalta tutkija kehittää haastattelurungon, joka

suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, jotka tutkija on ennalta analysoinut. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 47.) Teemahaastattelu ei perustu valmiisiin kysymyksiin, vaan ennalta pohdittuihin teemoihin. Teemahaastattelua voidaan kuvailla keskusteluksi, jossa haastateltavalle annetaan tilaa vapaaseen kertomiseen. Kaikki ennalta pohditut teemat on tarkoitus käydä vapaassa järjestyksessä läpi, mutta niiden painoarvot eri haastateltavien kohdilla voivat vaihdella. (Puusniikka & Saaranen-Kauppinen 2006.) Haastatteluiden päämäärä oli selkeä, kerätä kokemuksellista tietoa Kaarikodossa olleiden nuorten jälkihuollosta, toiveista ja kehitysehdotuksista, joten teemoittelu tuki myös oppaan kannalta olennaista tiedonkeruuta.

Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 58-59) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tavallisesti puhutaan otoksen sijaan harkinnanvaraisesta näytteestä, koska tilastollisten yleistysten sijasta kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään asiaa syvällisemmin, saamaan tietoa paikallisemmin tai löytämään uusia näkökulmia ilmiöihin. Tutkimukseen haastateltavat henkilöt valittiin harkinnanvaraisesti. Haastateltavien valintaa helpotti se, että tunsimme toisemme jo valmiiksi tutkimukseen sisältyvän työjakson pohjalta. Haastateltavat valikoituivat jälkihuollossa olevista nuorista heidän suostumuksensa perusteella. Havainnointijakson loppupuolella kyselin nuorilta, kiinnostaisiko heitä kertoa kokemuksiaan jälkihuollosta, jotta nuorten kokemukset ja heille merkittävien asioiden esille nostaminen oppaassa olisi mahdollista. Haastatteluun suostui kaksi Kaarikodon jälkihuollossa olevista nuorista. Kodin ulkopuolelle sijoitetuksi joutuminen on hyvin sensitiivinen aihe, joten siihen liittyvät asiat voivat olla vaikeita jakaa ulkopuolisten kanssa, tämä varmasti vaikutti osallistumisintoon. Kaipasin tutkimukseen kuitenkin lisää aineistoa ja onnistuinkin saamaan vapaaehtoiseksi haastateltavaksi vielä kolmannen nuoren, joka oli aiemmin ollut Kaarikodon jälkihuollossa, mutta sittemmin siirretty kaupungin tuottamaan jälkihuoltoon.

Kahta nuorta haastattelin heidän omasta toiveestaan heidän omissa kodeissaan. Kolmas haastattelu toteutettiin Kaarikodolla. Kaikkien haastatteluiden runkona toimivat samat teemat (Liite 2). Haastattelut nauhoitettiin ja nuoret suostuivat haastatteluiden käyttämiseen havainnointimateriaalina opinnäytetyössäni. Tiedonantolomake, jonka nuoret haastattelun käyttöä varten allekirjoittivat, löytyy liitteistä (Liite 3).

Äänitin teemahaastattelut, jotka myöhemmin litteroin eli kirjoitin puhtaaksi tietokoneella. Suoritin litteroinnin hieman valikoiden jättäen jälkihuoltoa ajatellen epäolennaisia asioita pois, kuten nuoren kertoessa jonkin yksittäisen tapahtuman elämästään, joka ei ole jälkihuollon kannalta olennaista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 138.)

3.2 Aineiston analyysi, teemoittelu ja taulukointi

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonanalyysitapaa tulisi pohtia jo aineistoa kerätessä. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa voi analysoida keruun, tulkinnan ja narratiivisen raportoinnin kanssa toisin kuin määrällistä tutkimusta. Aineiston analyysiä voidaan tehdä ainakin kolmella eri tavalla: 1) aineisto puretaan, josta edetään suoraa tutkijan analyysiin osin jopa tutkijan intuitioon luottaen, 2) aineisto puretaan, jonka jälkeen se koodataan ja siirrytään analyysiin, 3) purkamis- ja koodaamisvaiheet yhdistetään ja siirrytään analyysiin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136.)

Käytin tässä opinnäytetyössä aineiston analyysi tapaa numero kaksi, aineiston purkaminen ja sisällön koodaaminen teemojen alle. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on säilyttää aineistoa sanallisessa muodossa ja osittain jopa alkuperäisessä muodossaan. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136.) Tutkimuksen tuotoksen kannalta olennaista oli säilyttää myös sanatarkkoja ilmaisuja, koska ne tuovat haastateltavien osallisuuden näkyväksi. Käytin sanatarkkoja ilmaisuja myös tulosten esittelyssä. Aineiston tulosten esittely menetelmänä toimi abduktiivinen havaintojen päättely. Abduktiivinen päättely tarkoittaa teorian täydentämistä sanatarkkoilla lainauksilla, toisin sanoen teorian ja lainausten vuoropuhelua. Aineiston analyysin tavoite on kiteyttää havaintojen keskeinen anti tutkimustehtävän kannalta tiiviiksi (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136; Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006.)

Etnografisessa tutkimuksessa aineiston analyysin näkyväksi tekeminen voi olla haastavaa, koska analyysin vaiheisiin sisältyy monesti näkymätöntä osaamista, tietoa ja työvaiheita, joita tutkimusraportteihin ei ole ollut tapana kirjoittaa. Tämä koskee erityisesti kenttätöitä, mutta myös haastatteluaineistoja. Kenttätöissä tutkija tutustuu haastateltavaan, joten analyysivaiheessa tutkija tukeutuu varsinaisen tekstin lisäksi myös muuhun matkanvarrella esiin tulleen. (Rastas 2010, 74.) Tämä on olennainen huomio myös tässä opinnäytetyössä, koska etnografisen havainnoinnin myötä tiedon ja havaintojen määrä on laaja. Kymmenen viikon kenttähavainnoinnin aikana kertynyt hiljainen tieto syventää tulkintoja. Hiljainen tieto on opinnäytetyöni kannalta hyödyllistä, mutta raportoinnin kannalta haastavaa, koska hiljaista tietoa on vaikea tehdä näkyväksi.

Havainnoinnit koostuvat osallistuvan havainnoinnin aikaisista havainnoista, kirjallisuudesta ja teemahaastatteluista. Havaintojen analyysi alkoi vaiheittain aineisto kerrallaan. Aineistot purettiin teksteiksi, tekstit koodattiin teemojen alle ja jaettiin havainnollistaviin taulukoihin selkeyttämään analyysia (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136.) Teemoittelu on aineiston jaottelua tutkimuksen kannalta olennaisten otsikoiden eli teemojen alle. (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006.) Teemoittelu valikoitui aineiston analyysitavaksi jo suunnitteluvaiheessa, koska jälkihuollosta nousi tutkimuksen kannalta kiinnostavia teemoja jo aiheeseen perehtymisvaiheessa.

Taulukosta 1 ilmenee teema, raakahavainto ja yleisentason havainto. Suhtauduin aineistoon realistisella, aineiston sisältöä jäsentävällä ja analysoivalla otteella. Teemoittelun tarkoituksena on koota aineistoa teemakokonaisuuksiksi, teemoittelun avulla nostetaan esiin aineiston tyypillisiä ja yleisiä elementtejä tai millaisia tyypillisiä kertomuksia aineistoon sisältyy. Teemoittelun kautta laajoista aineistoista on helpompi löytää tutkittavasta aiheesta olennaiset ja keskeiset aiheet. (Puusniikka & Saaranen-Kauppinen 2006.) Tämän opinnäytetyön kannalta olennaista oli laajan havainnointiaineiston tiivistäminen ja teemoittelu, jotta tulosten esittäminen ristikkäin onnistuisi.

Teemoittelu:	Raakahavainto:	Yleisentason havainto:
Mitä jälkihuolto on?	<p>”Jälkihuolto on sitä, että kun nuori muuttaa omilleen asumaan, niin kaarikodossa Pauliina, joka on meidän jälkihuoltotyöntekijä, huolehtii meistä ja pitää meitä silmällä ja auttaa kela asioissa ja te-palveluissa. Se on semmonen isosiskotyyppinen joka kuuntelee ja jelppea sit kun tarvii.”</p> <p>Jälkihuolto on sijoitettujen lasten ja nuorten lastensuojeluprosessin viimeisin vaihe, jonka tavoitteena on turvata avo- ja sijaishuollossa saavutetut myönteiset vaikutukset myöhemmässäkin elämässä. (Hipp & Pukkio 2016).</p>	Jälkihuolto on saatavilla oleva luotettava aikuinen, jolta saa tukea ja neuvoa.
Miten jälkihuoltoa tulisi kehittää:	<p>”Ei varmaankaan oo mitään.”</p> <p>”-Emmä tiä, kun se on ollut niin hyvää.”</p> <p>Tulisi taata maanlaajuisesti tasalaatuinen jälkihuolto. Jälkihuolto tulisi aloittaa hyvissä ajoin ennen sijoituksen päättymistä. (Hipp & Pukkio 2016.)</p>	Nuoret ovat tyytyväisiä jälkihuoltoon. Toisen asian yhteydessä noussut kuitenkin esille nopeat muutokset joihin ei ole koettu vaikuttamisen mahdollisuutta. Myös kentällä havaittu jahkailua itsenäistymisasuntoihin siirtymisten kohdalla.

Taulukko 1 Esimerkki aineiston analyysistä.

3.3 Eettisyys

Kaikkiin tutkimuksiin liittyy eettisiä ratkaisuja, mutta etenkin ihmistieteissä joudutaan eettisten kysymysten eteen tutkimuksen joka vaiheessa. Erityisesti haastattelussa, jossa ollaan kontaktissa tutkittaviin, eettiset ongelmat ovat monitahoisia. Tutkimuksen tarkoitusta tieteellisen tiedon etsimisen ohella tulisi tarkastella siitä näkökulmasta, miten se parantaa tutkittavana olevan inhimillistä tilannetta. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 20.) Eettiset kysymykset ja niiden ratkaisut olivat läsnä myös opinnäytetyössäni.

Aineistonkeruumenetelmiä suunnitellessa pohdin havainnoinnin ja haastattelun tarpeellisuutta jälkihuolto-oppaan kannalta. Eettisestä näkökulmasta nuorten äänen esiin nostaminen oli hyvinkin tarpeellista ja toivottavaa, jotta heidän palveluunsa voitaisiin kehittää heidän kokemuksien mukaan toivottuun suuntaan. Myös jälkihuoltotyön havainnointi oli mielestäni palvelun kehittämisen kannalta tarpeellista. Havainnoinnista ja sen tarkoituksesta oli kerrottu nuorille etukäteen, jolloin he saivat itse pohtia osallistumisestaan tutkivaan kehittämiseen. Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 20) mukaan henkilön suostumus, taattu luottamuksellisuus ja seuraamusten varmistaminen ovat jo suunnitteluvaiheessa pohdittava eettisesti kestäviksi. Haastatteluiden tallentamiseen ja käyttämiseen opinnäytetyössä pyysin erillisen kirjallisen luvan (Liite 3). Etenkin haastatteluiden osalta jouduin pohtimaan kysymysten asettelua, koska kodin ulkopuolelle sijoitus, sen syyt ja seuraukset ovat hyvin sensitiivinen aihe. Myös haastateltaessa täytyi osata aistia haastateltavien tunnetiloja, jotta haastattelua ei mene terapeutiselle tasolle. Aineiston analyysin aikana tuli edelleen pohtia tulkintoja, olenko ymmärtänyt asian oikein, etten väärin tulkintojen vuoksi esitä virheellisiä tuloksia. Analysoidessa piti olla myös tarkkana eri havaintoja tulkitessa, että asiayhteys eri havaintojen välillä pysyy samana aineistoja ristiin lukiessa. Myös oman hiljaisen tiedon näkyväksi tuomisen haastavuus aiheutti eettistä pohdintaa. Voiko esittää jonkin havainnon, jos sen syntyä ei pysty sanoin selittämään. Tulosten raportoinnissa oli myöskin varmistuttava, että luottamuksellisuus ja tunnistamattomuus säilyy. Tämän vuoksi muun muassa tarkemmat havainnointi esimerkit on pyritty pitämään minimissä.

4 Teemoitellut tulokset

Opinnäytetyön tulokset on esitetty aineiston analyysissä määriteltyjen teemojen alle aineiston analyysiosiossa kuvaamalla abduktiivisella otteella, vuorotellen havaintoja, haastatteluja, ja teoriaa. Tulokset ovat opinnäytetyön havainnointiaineiston synteesiä, jonka johtopäätöksenä opas kehitettiin. Tulosten lainausmerkeissä olevat kursivoidut tekstit ovat otteita tutkimuksessa tehdyistä nuorten teemahaastatteluista.

Opinnäytetyön perusteella kehitetty opas on nimeltään ”Se on semmonen isosisko tyyppinen, joka kuuntelee ja jelpää sit kun tarvii”: Opas työntekijälle itsenäistyvän nuoren jälkihuoltoon (Liite 1). Kokosin oppaaseen teoretiedon pohjalta tehdyistä havainnoista jälkihuollon

valtakunnallisia määritelmistä kertovan osan. Nuorten teemahaastatteluiden kautta oppaaseen koottiin muun muassa jälkihuoltotyön ja jälkihuoltotyöntekijän tärkeitä ominaisuuksia. Oppaassa esiintyy myös suoria lainauksia teemahaastatteluista, jotka tuovat näkyväksi nuorten omaa osallisuutta kehitystyössä ja lisäksi ne tekevät oppaan sisältöä todellisemmaksi lukijalle. Oppaan loppuun lisäsimme myös työkaluja jälkihuoltotyöhön, jotka kehitettiin havaintojen pohjalta työntekijän työtä tukevaksi. Esittelen tuloksissa lyhyesti oppaasta löytyviä asioita ja havaintoja, joiden johtopäätöksenä opasta kehitettiin. Tuloksissa myös viittaan havaintojen johtopäätöksenä syntyneisiin oppaan kohtiin.

4.1 Mitä jälkihuolto on?

Opinnäytetyön tuotoksena tehdyssä oppaassa oli ilmevä, mitä jälkihuolto on. Faktatiedon lisäksi mielestäni oli olennaista selvittää, mitä jälkihuolto sen asiakaskunnan mielestä on, koska se kuvastaa myös jälkihuollon merkitystä nuorelle. Tuloksia on hyödynnetty oppaan kohdassa *Lastensuojelun jälkihuolto*, jossa kerrotaan mitä jälkihuolto on ja selvennetään muun muassa lastensuojelulain säätämästä jälkihuolto-oikeudesta (Liite 1, 2-4).

Seuraava sitaatti on ote jälkihuoltonuoren haastattelusta, jossa nuori kuvaa jälkihuoltoa:

”Jälkihuolto on sitä, että kun nuori muuttaa omilleen asumaan, niin kaarikodossa Pauliina, joka on meidän jälkihuoltotyöntekijä, huolehtii meistä ja pitää meitä silmällä ja auttaa kela asioissa ja te-palveluissa. Se on semmonen isosiskotyyppinen joka kuuntelee ja jelpaa sit kun tarvii.”

Etenkin sijoitettu nuori tarvitsee erityistä tukea kasvussa aikuisuuteen ja vastuullisuuteen. Sijoitettua nuorta ei saa jättää yksin sijaishuollon päätyttyä, vaan sosiaalihuollosta vastaavan on varmistuttava, että nuorella on valmiudet itsenäiseen elämään. Jälkihuolto ei ole ainoastaan taloudellista tukea, vaan jälkihuolto on nuoren kanssa tehtävää suunnitelmallista sosiaalityötä, jonka päämääränä on saattaa nuori omillaan toimeentulevaksi aikuiseksi, jolla on tukenaan oma sosiaalinen verkosto. (Räty 2012,531-532; Taskinen 2007, 88.)

Sijaishuollossa eläneiden lasten ja nuorten suhde vanhempiin ja läheisverkostoon on usein ohut tai kokonaan katkennut. Näin ollen nuoren itsenäistyessä hänen täytyy irrottautua sijaishuoltopaikasta fyysisesti sekä emotionaalisesti ja samanaikaisesti edessä voi olla muutto toiselle paikkakunnalle, opiskelut, työssäkäynti ja oman paikan löytäminen elämässä. Tällaisissa tapauksissa nuoren itsenäistyminen tapahtuu ikään kuin pikakelauksella verrattuna muiden nuorten itsenäistymiseen, joka saattaa viedä vuosia. Jälkihuoltonuorten itsenäistyminen saattaa muodostua ongelmalliseksi, jos heillä ei ole tarpeeksi aikaa ja mahdollisuuksia sopeutua valtaviin psyykkisiin muutoksiin, mitä onnistunut itsenäistyminen vaatii. Sijoitettujen nuorten elämässä on monenlaisia vaikeitakin taustoja, mutta myös sijoitus kodin ulkopuolelle itses-

sään on vaikea ja ei-tyypillinen elämäntapahtuma. Sijoitettuna olleiden nuorten kykyyn selviytyä itsenäistymisprosessista vaikuttavat kokonaistilanne sekä nuoren voimavarat. (Hipp & Pukkio 2016, 7-9.)

Toinen nuori kuvasi haastatteluissa jälkihuoltoa seuraavin sanoin:

”Sä kysyt pahoja. Se on sellasta, ettei romahda heti, kun muuttaa kaarikodosta pois, ettei jää heti yksin. Saa sitä tukea ja apua melkein kaikessa missä tarvii.”

Nuorten kommentteista selviää, että jälkihuoltoa ei oteta ainoastaan taloudellisen tuen vuoksi, vaan nuoret oikeasti kokevat jälkihuollosta saatavan psykososiaalisen tuen ja avun ensisijaiseksi tarpeeksi.

Eräs haastateltavista totesi jälkihuollosta lyhyesti ja ytimekkäästi: *”No tuetaan sen huostaan oton jälkeen.”*

4.2 Jälkihuollon vaikutukset elämään

Työntekijän on tiedettävä, mitä jälkihuolto on, mutta sen lisäksi olennaista on tietää, miksi työtä tehdään. Tämän selvittämiseksi tutkielmassa kerättiin tietoa jälkihuollon vaikutuksista sijaishuollossa kasvaneiden elämään. Näitä tuloksia on tuotu esille oppaan kohdissa *Jälkihuollon vaikutus itsenäistymisessä ja Itsenäistyminen turvallisen aikuisen tukemana*. Näissä luvuissa kerrotaan jälkihuollon tarpeista ja vaikutuksista sijaishuollossa kasvaneiden nuoren elämään (Liite 1, 4-8).

Näin yksi haastateltavista nuorista kuvasi hänelle merkittävimpiä asioita jälkihuollossa:

”Kaikist niinkun tärkein mitä mä koen mitä ilman mä en olis selvinnyt, on ehdottomasti Pauliinan neuvot kelan kanssa, ja kaikki missä pitää tehdä kaikenmaailman lomakkeita maailmalle, se on niinkun se isoin juttu ollut. Ja sit tottakai siinä on se aikuinen, joka tietää ja osaa ja haluaa auttaa, niin se on ehkä niinkun toinen. Ja sitten se et tää Kaarikoto on semmonen happireikä, et sit kun kämpällä seinät kaatuu päälle niin tulee tänne Kaarikotoon Ja tääl on paljon pieniä ja nuoria ja niitten kans pääsee touhuun ja tekeen niin saa ajatukset muualle.”

Kaarikodon jälkihuoltonuorissa oli nuoria, kenellä ei ollut lainkaan omaa läheisverkostoa, mutta myös sellaisia nuoria, jotka pitivät yhteyttä perheeseensä. Tästä huolimatta jälkihuollon työntekijällä oli molemmissa tilanteissa yhtä merkittävä ja tarpeellinen rooli nuoren elämässä.

Tutkimusten mukaan sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren tulevaisuudennäkymät ovat monella tapaa mitattuna heikommat ikätovereihinsa verrattuna. On jopa sanottu, että länsimaissa sijaishuollosta itsenäistyvien ryhmä on yksi yhteiskunnan syrjäytynein ryhmä. (Hipp & Pukkio 2016, 7-9.)

Levamo (2007,70) on todennut itsenäistyvien jälkihuoltonuorten tarvitsevan aikuista niin sisäisen kuin ulkoisenkin elämänhallinnan vahvistamiseen. Esille tavallisesti nousevat ulkoiset elämän hallintaan liittyvät asiat, kuten sosiaaliturvaetuuksien hakemiseen ja asumiseen liittyvät seikat. Nuori kuitenkin tarvitsee itsenäistymisen tueksi myös aikuisen läsnäoloa ja rinnalla kulkijaa. Haavoittuvimmassa asemassa ovat nuoret, joilla ei ole muuta tukiverkosta, kuten vanhempia tai sukulaisiaan. Jälkihuollon aikana nuorelle tulisi turvata ainakin yksi pysyvä aikuis- tai viranomaisuhde. Tämä voi olla esimerkiksi sosiaalityöntekijä, nuoren sijaishuoltopaikan työntekijä tai tukihenkilö.

Psykososiaalisen tuen tavoitteita on muutoksen aikaansaaminen asiakkaan ajattelussa, toimintatavoissa, sosiaalisissa suhteissa sekä sosiaalisissa tilanteissa. Psykososiaalinen tuki voi olla ehkäisevää tai korjaavaa. Ehkäisevä psykososiaalinen tuki on neuvontaa, ohjausta ja valistusta. Korjaava työ painottuu asiakkaan ongelmallisten elämäntilanteiden ratkaisemiseen. (Granfelt 1993, 211.)

4.3 Hyvä jälkihuolto, luottamus ja johonkin kuulumisen tunne

Työskentelyssä pyritään onnistuneeseen lopputulokseen, mutta ihmisten kanssa tehtävässä työssä työntekijän ja asiakkaan persoonat vaikuttavat työskentelyyn. Sijoitus kodin ulkopuolelle on myös itsessään poikkeuksellinen ja vaikea tilanne, joka vaikuttaa myös itsenäistymiseen. Halusin tuoda oppaassa esille yleistettävissä olevia hyvän jälkihuollon elementtejä, joita tulisi tavoitella, lisäksi halusin nostaa esille, mikä sijoitetun lapsen itsenäistymisestä tekee erityisen. Oppaan kohdissa *jälkihuollon vaikutus itsenäistymisessä ja itsenäistymisen turvallisen aikuisen tukemana*, kerrotaan enemmän jälkihuollon tarpeista ja vaikutuksista sijaishuollossa kasvaneiden nuoren elämään. *Hyvän jälkihuollon ja jälkihuoltotyöntekijän ominaisuuksia*, on myöskin koottu omaan lukuunsa. (Liite 1, 4-8, 13).

Pienryhmäkodin dynamiikan tunteminen eli havainnointi yhteisötasolla oli merkittävää jälkihuoltonuoren yksilötyön ymmärtämisen kannalta. Kaarikodon työntekijät tekevät työtä kokemuksella ja sydämellä. Kiinnostus nuoriin, heidän kannustaminen ja rajojen asettaminen vaikuttivat olevan tasapainossa. Nuoret luottivat aikuisiin ja pääosin pitivät Kaarikotoa turvallisen paikkana. Jälkihuollossa olevien haastatteluissa nousi myös esille Kaarikodon olevan edelleen sijaishuollon päätyttyä tärkeä paikka, jossa käydään. Kaarikotoon muuttavat nuoret ovat tarkkaan valittu kodinomaisten, turvallisen kasvuympäristön säilyttämiseksi. Rohkenen todeta, että kaikissa sijaishuoltopaikoissa ei ole mahdollista luoda vastaavaa kodinomaista ja

seesteistä tunnelmaa. Kasvuympäristöön vaikuttavia tekijöitä voivat olla muun muassa moni-ongelmaiset ja psyykkisesti sairaat lapset.

Itsenäistyminen ei tarkoita siteiden katkaisua, vaan nuori tarvitsee lähelleen turvallisia aikuisia, jotka eivät hylkää. Eriytymisen sijaan tulisi puhua kiintymyksestä. Nuoren tulisi itsenäistyä kiintymyssuhdekontekstissa eli turvallisten ja rakastavien aikuisten antamassa suojassa (Sinkkonen 2010, 85.) Havainnoidessani jälkihuoltoon minulle välittyi tunne, että Kaarikodossa asuneet jälkihuoltoonnuoret kokivat aitoa välittämistä ja turvaa ollessaan Kaarikodon jälkihuollossa. Nuorilla oli paikka minne mennä, joka lisäsi jälkihuoltoonnuorten hyvinvointia ja johonkin kuulumisen tunnetta.

Vanhempien merkitys itsenäistymisen tukemisessa on merkittävä monella tapaa. Siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen kestää nyky-yhteiskunnassa suhteellisen kauan, jolloin vanhemmilta saadaan usein emotionaalista, sosiaalista sekä taloudellista tukea koko itsenäistymisvaiheen ajan. Moni sijaishuollosta itsenäistyvä nuori ei voi luottaa samankaltaiseen tukeen vanhemmilta. (Hipp & Pukkio 2016, 7-9.) Tämä ilmenee myös teemahaastattelussa erään nuoren kohdalla hänen kertoessaan seuraavasti:

”Mun äitiltä mä olisin saanut vähemmän apua, kun mitä mä sille olisin joutunut antamaan. Itseasiassa se on nyttäkin ollut niin joka tapauksessa.”

Jälkihuoltoonnuoret vierailivat Kaarikodossa useamman kerran viikossa. Syitä käynneille oli monenlaisia. Joskus tultiin kirjeen kanssa, mitä ei itse ymmärretty. Joskus oli pyöränkumi puhjennut ja tarvittiin apua ja työkaluja sen korjaamiseen, toisinaan kaivattiin aikuisen neuvoja elämäntilanteeseen tai välillä tultiin ihan muuten vaan aikaa kuluttamaan ja katsomaan, löytyisikö seuraa. Kauempina asuvat nuoret saattoivat soitella kuulumisiaan ja kysyä apua muun muassa jonkin virallisen lomakkeen täyttämiseen. Jälkihuoltoonnuoret soittelivat myös ihan muuten vain kertoakseen kuulumisiaan. Näiden lisäksi toteutuivat jälkihuoltotyöntekijän kanssa sovitut tapaamiset.

Kaarikodon eli sijaishuoltopaikan tärkeys näkyi myös jälkihuollon jo päättäneidenkin vierailuna. Havainnointijakson aikana Kaarikodossa vierailivat jälkihuoltoonnuorten lisäksi ainakin viisi Kaarikodossa lapsena asunutta aikuista ihan muuten vaan. Vanhin entinen asukas heistä oli yli viidenkymmenen.

4.4 Itsenäistymistaidot

Jälkihuollon tavoitteena on tukea nuorta omillaan pärjääväksi aikuiseksi. Nuoren on opetettava kotitalouden hoitoon liittyviä asioita, mutta itsenäistymiseen liittyy myös paljon henkisen kasvun paikkoja. Oppaaseen on lisätty itsenäistymiseen liittyvien seikkojen pohdintaa edesauttavia tehtäviä. Tehtävissä käsitellään itsenäistymistaitoihin, tunteiden ilmaisuun, opiskeluun, työhön ja muuttoon liittyviä teemoja. (Liite 1, 17-29.)

Kaarikodossa harjoitellaan itsenäistymistaitoja ikä- ja kehitystason mukaan jo sijoitusaikana. Huoneita on erilaisia. Esimerkiksi sijainniltaan lähellä ja kauempana valvontaa olevia erikoisia huoneita. Jossain huoneessa on oma vessa, suihku ja keittiö, yhteen asuntoon jopa oma sisäänkäynti. Tämä mahdollistaa asteittaista itsenäistymistä, jonka voi aloittaa jo ennen täysi-ikäisyyttä.

Pyykinpesua ja ruuanlaittoa harjoitellaan ikä ja kehitystason mukaisesti. Viikkorahat maksetaan yksilön tarpeeseen suunnitellen, kuten kerran kuussa koko summa tai viikoittain pienempi summa, käteisenä tai pankkitilille. Nuorille ehdotetaan myös erilaisia kotitöitä, joista on mahdollista tienata rahaa, samalla taidot ja tiedot myös itsenäiseen asumiseen liittyvistä seikoista lisääntyvät.

Vaiheittain lisääntyvä vastuu ja itsenäistyminen jo ennen pois muuttoa tukee nuoren pärjäämistä myöhemmin. Yksi haastatelluista jälkihuolto nuorista kuvaa itsenäistymistaitojensa kehittymistä seuraavasti:

”Mä oon ihan pienestä pitäen asunut ihan yksin, vaikka mulla on molemmat vanhemmat, niin ne on tehnyt kolmivuorotyötä, niin mä oon aika pienestä niinkun alkaen tehny ruokaa ja ihan perus siivoomiset ja itestä huolehtiminen niin ei se mitenkään yllätyksenä tullut. Ei se omaan kämppään muuttaminen oo tuonut mitään semmosta ongelmaa, että ruokaa teen joka päivä ja tiskaan ja siivoon joka päivä”.

Itsenäistymistaitojen kehitys ei tarkoita välttämättä ainoastaan kotitalousasioita. Haastattelussa kysyttäessä, millaisia haasteita omilleen muutossa esiintyi, eräs nuori vastasi: *”Se oli lähinnä henkistä, koska mä oon osannut hoitaa kyllä kaikki asiat ite.”*

Yksi nuorista osasi sanoittaa hyvin sen, kun kodinhoito ja muut itsenäistymiseen liittyvät asiat ja niistä huolehtimistaidot ovat hallussa, mutta käytännössä se ei välttämättä riitä:

”Vaikka mulla oli taidot niinkun siihen ite pärjäämiseen, mutta kun mulla ei ollut energiaa. Jälkihuoltotyöntekijä oli eka, kenelle mä sain sanottua, että on huono fiilis.”

Useimmat nuoret tarvitsevat tuekseen tuttua ja luotettavaa aikuista, jolta pyytää apua sijoituksen päätyttyäkin. Nuorelle voi olla myös hyvin tärkeää kokea, että hänen ja hänen verkostonsa hyvinvoinnista ollaan edelleenkin kiinnostuneita. Jälkihuolto antaa tukea mahdollisen laitostumisen purkamiseen sekä lisäaikaa elämisen opetteluun muuttuneessa ympäristössä. (Taskinen 2007, 88.) Sijaishuolto ja jälkihuolto eivät ole erillisiä palveluja, vaan jälkihuollon on alettava päällekkäisenä prosessina sijaishuollon aikana.

Havainnointijakson aikana nuorten kokemattomuus omillaan pärjäämisestä esiintyi naiivutena. Esimerkiksi omilleen muuttoon liittyvä taloudellisuus, kotiin tarvittavat kalusteet ja siivousvälineet sekä itsenäisesti hoidettaviin asioihin ei osattu suhtautua realistisesti.

4.5 Jälkihuollon kesto

Kunnan velvollisuus järjestää jälkihuoltoa päättyy, kun kodin ulkopuolelle sijoituksen päätymisestä on kulunut viisi vuotta tai nuoren täytettyä 21 vuotta (LSL 12:75 §). Opinnäytetyössäni selvitettiin nuorten mielipiteitä jälkihuollon kestosta ja, miltä jälkihuollon päättyminen tuntuu. Oppaaseen on liitetty tutkielman pohjalta myös osio jälkihuoltoprosessin päättämisestä (Liite , 14).

Teemahaastatteluisissa nuoret tuntuvat olevan ihan sinut jälkihuollon keston kanssa. Kysyttäessä jälkihuollon pituudesta yksi nuorista pohdiskelee asiaa näin:

”Musta se on hyvä. Kun sä täytät 18 niin siinä menee se vuosi puoltoista, että sä tajuut sen et täytyy itsenäistyä. Jos se olis lyhyempi, olis huono, mut jos se olis pidempi, niin olis vähän turhaa.”

Kaarikodon jälkihuollossa olleet nuoret kokivat jälkihuollon keston sopivan pituisena. Savolaisen (2015) sosiaalityön kehittämistutkimuksessa, jossa oli haastateltu jälkihuollon sosiaalityöntekijöitä, oli kuitenkin nostettu esille päinvastaisia havaintoa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan monella 21-vuotiaalla on monesti tuen tarpeita sellaisessa mittakaavassa, joihin aikuis-sosiaalityö ei pysty vastaamaan. Lisäksi ongelmaksi todettiin myös mielenterveyspalveluiden heikko saatavuus.

Seuraavassa sitaatissa haastattelun nuori vastaa kysymykseen, miltä tuntuu, kun jälkihuolto-oikeus lähenee loppua:

”No ei Pauliina nyt enää muutenkaan niin tiivisti käy, niin kyllä siihen on tottunut. siihen on kai asennoitunut niin, kun tietää että se loppuu. Ja sit tietää, että kaarikotoon saa aina mennä, jos tulee jotakin.”

Tämä kertoo mielestäni onnistuneesta jälkihuoltotyöstä, että jälkihuoltotyön tavoite ja kesto ovat ennalta selkeät nuorelle. Työskentely on haastattelusta päätellen osattu suunnitella niin, että tuki on alussa vahvempaa ja nuoren omien voimavarojen löytymisen myötä tukea on kevennetty. Toisaalta haastateltu nuori luottaa, että ei joudu täysin katkaisemaan siteitään sijaishuolto-aiheensa, vaikka jälkihuolto-oikeus päättyy.

Myös toinen haastattelussa mukana ollut nuori vastaa saman suuntaisesti luottaen, että apua löytyy vielä jälkihuolto-oikeuden loputtuakin:

”Emmä tiä, siis, emmä niinkun koe tarvitsevani mitään lisää. Ja mä tiedän et mä voin viä sen jälkeenkin soittaa Pauliinalle, et mulla on ongelma.”

-Toisaaltahan se on sit hyvä, että kun jälkihuolto-oikeus on loppumassa, niin tarvekin sille vähenee?

-Niin, paitsi ei ne musta kyllä eroon pääse”.

4.6 Kehitysehdotuksia

Tutkielmassa yhtenä ajatuksena oli selvittää, miten jälkihuoltoa tulisi kehittää. Haastattelussa nuoret eivät suoranaisesti keksineet mitään kehitysehdotuksia jälkihuoltoon. He ovat olleet tyytyväisiä saamaansa palveluun. Tutkielman perusteella jälkihuoltotyössä tulisi kuitenkin jatkossa kiinnittää huomiota entistä enemmän jälkihuoltoprosessin käynnistämiseen hyvissä ajoin sekä välttää tietokatkoksia ja pitää yhteistyö eri toimijoiden välillä tiiviinä. Näitä asioita tuodaan esille oppaan osioissa jälkihuollon asiakasprosessista, jossa kuvataan ihanteellinen jälkihuollon kulku aloituksesta lopetukseen asti, lisäksi oppaassa tuodaan esille myös nuoren oman osallisuuden merkitystä itseään koskevassa asiassa. (Liite 1, 2, 4-9).

Haastattelussa kysyessäni, miten jälkihuoltotyötä tulisi kehittää, nuoret vastasivat saman suuntaisesti:

”Emmä tiä, kun se on ollut niin hyvää.”

”Ei varmaankaan oo mitään.”

Aiemmin haastattelussa nuoret kuitenkin kertoivat, että jälkihuollon suunnittelu oli alkanut melko myöhäisessä vaiheessa ja oma vaikutus asioihin oli myös koettu sivuutettavan. Tämä käy ilmi seuraavassa lainauksessa, kun kysyin, kuinka aikaisin omilleen muuttoa ruvettiin suunnittelemaan:

-”Kai se oli pari kuukautta aikasemmin. Mun piti ensiks niinkun muuttaa siihen sisälle itsenäistymisasuntoon, mut sit siinä ei ollut tilaa.

-Muutiks sä sit suoraan siihen tien toiselle puolelle?

-Joo, se oli aika pommi aluks. Sit ne vaan ilmoitti palavaerin jälkeen, et sä muutat siihen.

-Miltä se susta tuntu?

-Pahalta aluks. tai siis ei se pahalta tuntunut, mutta vähän niinkun huijaamiselta. Vaikka ei sitä kukaan niinkun huijaamalla tehnyt, mutta sit ne niinkun sano, et mä oon ainoo kuka siellä tulis pärjään.”

Kolmas haastateltava kertoi kokemuksiaan jälkihuollostaan, kun palveluntuottaja vaihtui kesken jälkihuollon:

”Mulle just niinku vaikeinta on tollaset muutokset, niinkun ihmiset vaihtuu ympärillä, niin se on aika raskasta silleen. Sen jälkeen, kun se muutos tuli, niin piti kissojen ja koirien kanssa ettiä, kuka mun asioista päättää, sitte kukaan ei tiennyt”

Jälkihuollossa korostuu saavutettu luottamus työntekijän ja nuoren välillä. Tietokatkokset ja vastuutyöntekijän puute voi olla erittäin vahingollista jälkihuollossa ja muutoksia tulisi välttää. Jos vaihdos on kuitenkin välttämätön, on siirtopalaveri uuden ja vanhan toimijan kanssa pidettävä, jotta palvelu- ja tietokatkoksia ei synny.

5 Arviointi

Tämä raportti on kuvaus opinnäytetyöstäni, jonka tavoitteena oli koota Kaarikodolle opas jälkihuoltoon. Opasta varten havainnoin lastensuojelun jälkihuoltoa, jonka pohjalta koottiin opas jälkihuollon työntekijöille. Tässä luvussa arvioidaan opasta ja sitä edeltänyttä tutkimus- ja kehittämistyötä sekä kerrotaan prosessin aikana esille nousseita kehitysehdotuksia.

Tein opinnäytetyötä toimintatutkimukseen viittaavalla kehittäväällä otteella, koska prosessin alusta lähtien tavoitteena oli kerätä sellaista tietoa, jonka pohjalta voidaan kehittää Kaarikodon jälkihuoltotyötä. Kehittäminen tapahtui laatimalla jälkihuolto-opas, joka sisältää sekä teorian tietoa että työvälineitä erilaisten itsenäistymiseen liittyvien aiheiden käsittelyyn. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää jälkihuollon teoreettisia lähtökohtia, jälkihuollon toteutumista käytännössä, asiakkaiden kokemuksia jälkihuollosta ja kehitysehdotuksia. Jo suunnitteluvaiheessa aihe rajattiin koskemaan vain itsenäistyvien nuorten jälkihuoltoa, jolloin rajauksen ulkopuolelle jäivät kotiutuvat lapset. Linjaus perustui sen hetkiseen tarpeeseen, koska oppaan suunnitteluhetkellä tyypillisempää Kaarikodon asiakkaille oli asua Kaarikodossa itsenäistymiseen saakka. Aiheen rajaus oli perusteltua ja tarpeellista, jotta oppaasta saatiin määrääjässä selkeä, mutta kattava kokonaisuus. Kotiutuvan lapsen jälkihuollon tavoitteet ja toteutus poikkeavat itsenäistyvän nuoren jälkihuollosta merkittävästi, joten tutkimus- ja kehitystyö on tehtävä erillisinä prosesseinaan.

Opinnäytetyöhöni valikoitunut tutkimusmenetelmä mukaili etnografista havainnointia, joka vaatii tutkijalta todellista kiinnostusta aiheeseen, valmiuksia havainnointikentällä tehtävään työhön sekä yhteistyötahon sen toteuttamista varten. Jotta etnografistyyppinen havainnointi eli osallistuva kenttätutkimus onnistui, suoritin työjakson Kaarikodon pienryhmäkodissa, jossa oli mahdollista havainnoida jälkihuoltoa. Havainnointiajanjakso oli kymmenen viikon mittainen tutkimusjakso jälkihuoltoon. Havainnointijakson aikana ehti muodostua kokonaisvaltainen kuva Kaarikodon dynamiikasta sekä jälkihuollon käytännteistä. Jakson aikana minulle muodostui myös kuva jälkihuollon erityyppisistä asiakkaista ja näin ymmärrys monimuotoisesta jälkihuoltotarpeista tuli näkyväksi. Havainnointijakso oli kestoltaan riittävä, mutta haasteeksi muodostui rajata havainnointia ja johtopäätöksiä sijaishuollon ja jälkihuollon välillä. Si-

jaishuoltopaikan yhteyttä ja vaikutusta jälkihuoltoon ei voinut sivuuttaa, koska palveluntuottajan jatkuvuus sijaishuollosta jälkihuoltoon vaikutti selvästi luottamussuhteeseen työntekijän kanssa. Kaarikodossa päätyö on sijaishuollon toteuttaminen, jonka jatkumona tulee jälkihuolto. Saman palveluntuottajan pysyvyys vaikutti myös jälkihuollon vaikuttavuuteen ja asiakkaiden tyytyväisyyteen. Kenttähavainnoinnin lisäksi aineistoon sisältyi jälkihuoltoon liittyvän kirjallisuuteen ja tutkimuksiin perehtyminen, joten opinnäytetyöhön kertyi laaja havainnointiaineisto jälkihuollosta. Kenttähavainnointi toteutui kodinomaisessa pienryhmäkodissa ja näin havainnoinnin ulkopuolelle jää muunlaisissa sijaishuoltopaikoissa kasvaneiden nuorten kokemukset ja tarpeet jälkihuollossa. Tässä opinnäytetyössä tuotettu tieto on kuitenkin riittävää, monitahoista ja oppaan sisällön kannalta merkittävää tietoa. Oppaan olisi voinut koota pelkän aiemman kirjallisuuden perusteella, mutta osallistuva havainnointi ja teemahaastattelut toivat aineistoon syvyyttä käytännön havaintojen myötä. Se toi näkyväksi nuorten todellisia tarpeita sekä heidän arvostusta jälkihuollolle. Kenttähavainnoinnin myötä löytyi myös asioita, joissa olisi parantamisen varaa, kuten jälkihuoltoprosessin aloitusajankohta sekä nuorten oma osallisuus. Oppaan tieto on yleispätevää ja sopii myös Kaarikodon ulkopuolelta tehtävän jälkihuoltotyön tueksi. Mikäli jälkihuollon asiakkaana on esimerkiksi psyykkisesti sairas henkilö, jälkihuoltoon käytetään silloin monialaista jälkihuoltoverkostoa, eikä jälkihuoltotyöntekijän tarvitse pystyä vastaamaan oppaan kautta sairauden hoitoon. Olennaista on osata ohjata nuori oikean palvelun piiriin, aivan kuten fyysisen sairaudenkin hoidossa.

Kehittämistyössä mukana oli Kaarikodon henkilökunta ja erityisesti Kaarikodon jälkihuoltotyöntekijä, jonka tehtävänä oli ohjata oppaan laatimista ja tuoda esiin tarpeita työelämästä. Kaarikoto palkkasi minut ohjaajaksi heille, jotta kenttähavainnointia oli mahdollista suorittaa. Kaarikodon työntekijöiden toimesta ehdotettiin muun muassa jälkihuoltoonuria, jotka eivät itselleni olleet vielä tuttuja, sekä järjestettiin puitteet haastatteluille. Kehitysyhteistyöstä oltiin kiinnostuneita ja ohjaukselle järjestettiin aikaa, mutta minä toimin kehittämistyön aktiivisena osapuolena ja yhteydenpito oli minusta lähtevää. Todennäköisesti yhteistyö kehittämisessä olisi ollut tiiviimpää, jos kehittämistyö olisi käynnistynyt jo havainnointijakson aikana, koska kontakti Kaarikodon henkilökuntaan oli silloin jatkuvaa. Toisaalta koin, että etäisyyden ottaminen ja havaintojen reflektointi havainnointikontekstin ulkopuolella ja samanaikaisesti työskentely lastensuojelun avopuolella toivat uusia näkökulmia aiheeseen. Raportoin oppaan etenemisestä Kaarikodon jälkihuoltotyöntekijälle ja sain asiantuntija-apua oppaaseen sen työstövaiheessa. Oppaan rakentuessa Kaarikodon työntekijä arvioi tuotosta ja arvioinnin perusteella jatkoin oppaan kehittämistä.

Havainnoinnin perusteella tuotettu tieto on teorian lisäksi tulkittua havainnointia esille nousseista teemoista. Opinnäytetyössä tuotettu tieto pohjautuu myös kokemuksen myötä syntyneeseen hiljaiseen tietoon. Hiljainen tieto on merkittävä osa tutkimustuloksia, mutta niitä on hyvin vaikea tuoda raportissa näkyväksi. Opas on koottu niin, että kaikki faktana kerrottu

tieto pohjautuu teoriaan, joka on luotettavaa ajankohtaista tietoa jälkihuollosta. Havainnointi materiaali on yhtenevää teorian kanssa ja toimii oppaassa teorian tehosteena, mutta kenttähavainnoinnin ja teemahaastatteluiden pohjalta nousseiden epäkohtien myötä kokosin myös vinkkejä ja työkaluja oppaaseen. Nämä soveltuvat myös muuhun kontekstiin, esimerkiksi kotoa itsenäistyvän nuoren kanssa. Opas on suunnattu sijaishuollossa työskenteleville alan ammattilaisille, mutta se ei yksin tuo valmiuksia lastensuojelutyön jälkihuoltoon, vaan opas on tarkoitettu sosiaalialan ammattilaisen jälkihuolto-osaamisen täydentämiseksi. Ihmisten kanssa toimiessa on muistettava, että jokainen henkilö on yksilö ja jokainen yksilö kohdataan tarve lähtöisesti. Työntekijän ominaisuutta ihmistuntijana ei voi oppaasta oppia. Esimerkiksi oppaassa olevia tehtäviä ei välttämättä ole tarpeellista suorittaa järjestäen kaikkia jokaisen asiakkaan kanssa, vaan työntekijän ammatillisuutta on tunnustaa asiakkaan tarpeita, joiden työstämisen tukena opas toimii.

Opinnäytetyöni keskittyi ainoastaan lastensuojelun jälkihuollon itsenäistyvien nuorten jälkihuoltoon. Jälkihuolto pitää sisällään sen lisäksi myös kotiutuvien lasten jälkihuollon. Kotiutuvan lapsen jälkihuollossa tulee ottaa huomioon lapsen läheisverkosto, jolloin jälkihuolto ei koske ainoastaan lastensuojelussa ollutta lasta vaan hänen koko perhettään. Kotiutuvan lapsen jälkihuollossa olennainen osa saattaa olla esimerkiksi perhetyötä. Opinnäytetyöni tutkimus- ja kehittämistyötä olisi hyvä jatkaa perehtymällä kotiutuvan lapsen jälkihuoltoon liittyviin seikkoihin ja tehdä opas kotiutuvan lapsen jälkihuoltotyöstä.

Opinnäytetyön tuloksena tuotettu opas on arvioitu Kaarikodossa hyödylliseksi ja se on otettu siellä käyttöön. Oppaan tehtävä osaa olisi voinut edelleen laajentaa kokonaiseksi työkirjaksi, mutta tässä laajuudessa se vastaa hyvin Kaarikodon tarpeisiin, jossa nuoret ovat sijaishuollon ajalta työntekijälle ennestään tuttuja. Opas vastaa näin ennalta asetettuja tavoitteita Kaarikodon tarpeisiin suunnattuna jälkihuolto-opaana.

Lähteet

Painetut

Aaltonen, S. & Heikkinen, A. 2009. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy, M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 165-176.

Grönfors, M. 2010. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus, 154-170.

Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Heikkinen H. 2010. Toimintatutkimus. Toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle Jyväskylä: PS-kustannus, 214-228.

Hipp, T. & Pukkio, S. 2016. Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 117-132.

Huttunen, J. 1994. Kasvatustieteellinen tutkimus. Teoksessa Niskanen, V-A. (toim.) Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä. Opiskelijan opas. Helsinki: Yliopistopaino, 130–153.

Huttunen, L. 2010. Tiheä kontekstointi. Haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa Ruusuvaara, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 39-63.

Kivinen, S. 2009. Opas jälkihuollossa olevien nuorten vanhemmille. Helsinki: Hakapaino Oy.

Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991

Lastensuojelulaki 417/2007

Levamo, P. 2007. Oma elämää etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuoren itsenäistymistä. Teoksessa Heikkinen, A., Levamo, P., Parviainen, M. & Savolainen, A. (toim.) Näe minut-kuule minut. Kokemuksia ryhmistä. SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 11, 69-157.

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Gummerrus Oy.

Rastas, A. 2010. Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Ruusu vuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 64-89.

Räty, T. 2012 Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Savolainen, H. 2015. Lastensuojelun prosessikuvaus. Kehittämistutkimus lapsiperheiden sosiaalisuudessa. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma.

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 65. Helsinki: Gummerrus Oy.

Uusitalo, H. 1997. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan 1. 4. painos. Juva: WSOY.

Sähköiset

Kaarikoto. 2017. Viitattu 8.9.2017. <http://www.kaarikoto.fi/mika-on-kaarikoto/toimintaperiaate/>

Puusniekka, A. & Saaranen-Kauppinen, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 28.10.2017. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3.html

Valkeakosken Pelastakaa Lapset Ry. Viitattu 8.9.2017. <http://valkeakoski.pelastakalapsi.fi/>

Kuviot

Kuvio 1 Lastensuojelun jälkihuollossa olleet alle 18-vuotiaat ja 18-20-vuotiaat vuosina 1996-2014.7

Kuvio 2 Toimintatutkimuksen spiraali. 11

Taulukot

Taulukko 1 Esimerkki aineiston analyysistä. 17

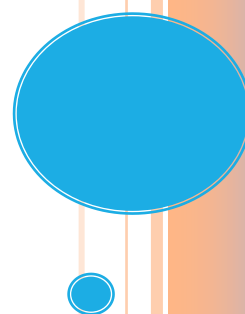
Liitteet

Liite 1: ”SE ON SEMMONEN ISOSISKO TYYPPIINEN, JOKA KUUNTELEE JA JELPPAA SIT KUN TARVII”. Opas työntekijälle itsenäistyvän nuoren jälkihuoltoon.	33
Liite 2: Haastatteluteemat	34
Liite 3: Suostumus tietojen antoon	35

Liite 1: ”SE ON SEMMONEN ISOSISKO TYYPPINEN, JOKA KUUNTELEE JA JELPPAA SIT KUN TARVII”. Opas työntekijälle itsenäistyvän nuoren jälkihuoltoon.

”SE ON SEMMONEN ISOSISKO
TYYPPINEN, JOKA KUUNTELEE
JA JELPPAA SIT KUN TARVII”
Opas työntekijälle itsenäistyvän nuoren jälkihuoltoon

Ruohonen Minna

SISÄLLYSLUETTELO

<u>Lastensuojelun Jälkihuolto</u>	2
<u>Jälkihuollon vaikutus itsenäistymisessä</u>	4
<u>Itsenäistyminen turvallisen aikuisen tukemana</u>	5
<u>Jälkihuoltoprosessi</u>	9
<u>Asiakassuunnitelma/ jälkihuoltosuunnitelma</u>	10
<u>Jälkihuollon sisältö</u>	12
<u>Itsenäistymisvarat</u>	12
<u>Hyvä jälkihuolto</u>	14
<u>Jälkihuollon päättyminen</u>	16
<u>Työkaluja jälkihuoltoon</u>	18
<u>Itsenäistyvän nuoren roolikartta</u>	19
<u>Verkostokartta</u>	20
<u>Peitetyt tunteet</u>	22
<u>Hyvää mieltä ja tunnetaitoja</u>	23
<u>Oma hygienia</u>	24
<u>Talous</u>	25
<u>Ammattitavoitteet</u>	26
<u>Millainen opiskelija ja oppija olen</u>	27
<u>Omaan asuntoon muuttoon liittyviä tehtäviä</u>	28
<u>Turvallisuussuunnitelma</u>	29
<u>Lähteet</u>	30

SIJAISHUOLLOSTA ITSENÄISTYMINEN

OPAS TYÖNTEKIJÄLLE ITSENÄISTYVÄN NUOREN JÄLKIHUOLTOON

Tämä teos on lastensuojelun jälkihuoltoon tehdyn opinnäytetyön tuotoksena syntynyt opas työntekijöille lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Oppaassa kerrotaan jälkihuollon lähtökohtia ja vaikutuksia, kuvataan jälkihuolto prosessia, käydään läpi hyvän jälkihuoltotyöntekijän ominaisuuksia ja lopussa on työvälaineitä varsinaisen työn tueksi. Opas on kehitetty yhteistyössä Kaarikodon pienryhmäkodin kanssa. Oppaan kehittämisessä on ollut mukana myös jälkihuollossa olevia nuoria. Tämä näkyy oppaan varrella muun muassa nuorien haastatteluista lainatuin sitaatein. Opas on tehty työntekijän työkaluksi jälkihuoltotyöhön. Opas toimii myös työntekijän perehdyttämisessä jälkihuoltotyöhön.

LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO

Jälkihuolto on sijoitettujen lasten ja nuorten lastensuojeluprosessin viimeisin vaihe, jonka tavoitteena on turvata avo- ja sijaishuollossa saavutetut myönteiset vaikutukset myöhemmässäkin elämässä. Lapsen sijoittaneen kunnan on järjestettävä jälkihuoltoa lastensuojelulain mukaan sijaishuollon päättyessä tai avohuollonsijoituksen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta. Jälkihuoltoa on arvioitu jopa tärkeimmäksi vaiheeksi lastensuojelun toimenpiteiden ketjussa. Tätä on perusteltu sillä, että jakautuminen pysyvästi heikosti tai hyvin selviytyviin näyttää tapahtuvan vasta hieman 20 ikävuoden jälkeen. Tämän lisäksi avun vastaanottaminen viranomaisilta on usein myönteistä tässä vaiheessa elämää.

Jälkihuolto on ikään kuin sijoituksen ”jatke” jota toteutetaan sijoit-

Jälkihuolto on vapaaehtoista.

Jälkihuolto päättyy viimeistään 21 vuotiaana.

Jälkihuollon voi aloittaa missä vaiheessa tahansa sijoituksen jälkeen 20-vuotiaaksi saakka.

tuksen päätyttyä avohuollonpalveluna nuoren suostumuksesta. Jälkihuolto on vapaaehtoista tukea itsenäistyvälle nuorelle tai kotiutuvalle lapselle ja hänen perheelleen, mutta työskentely vaatii asiakkaan sitoutumista. Itsenäistyvällä 18-vuotiaalla nuorella on oikeus kieltäytyä jälkihuollosta, mutta mielen muuttuessa hänellä on oikeus jälkihuollon aloittamiseen missä tahansa vaiheessa ennen 21 ikävuotta. Kunnan velvollisuus järjestää jälkihuoltoa päättyy, kun kodin ulkopuolelle sijoituksen päättymisestä on kulunut viisi vuotta, tai nuoren täytettyä 21 vuotta. Jälkihuollon päättyessä sosiaalityöntekijän on tarvittaessa laadittava yhdessä nuoren kanssa suunnitelma, johon kirjataan jälkihuollon päättymisen jälkeen nuoren käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet.

Jälkihuolto turvaa asumisen ja toimeentulon.

Lastensuojelulaissa säädetty luku 12 määrittää jälkihuollon sisällöstä asumisen ja toimeentulon turvaamisen. Kun jälkihuollonpiirissä olevan nuoren kuntoutumista hankaloihtaa riittämätön toimeentulo, kunnan on viipymättä järjestettävä nuorelle riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava puutteelliset asumisolot tai tarvittaessa järjestää tarpeenmukainen asunto.

18 vuotta täyttänyt nuori voi itse päättää, ketä kutsua asiakassuunnitelmapalaveriin. Työntekijät eivät voi kutsua esimerkiksi vanhempia.

Jälkihuollon muu sisältö ja toteutus perustuvat henkilökohtaiseen asiakassuunnitelmaan, joka on lain mukaan tehtävä. Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edusta-

jan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan taikka lapselle läheisen henkilön sekä lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa. Jälkihuollossa olevan nuoren täysi-ikäistyttyä vanhempien kutsuminen asiakassuunnitelmaan on nuoren päätettävissä, eikä työntekijä saa näyttää asiakassuunnitelmaa vanhemmille ilman nuoren suostumusta. Jälkihuollossa olevaa lasta tai nuorta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle tai nuorelle sekä hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille.

Asunnon ja toimeentulon turvaamisen lisäksi jälkihuolto on nuorten tarpeisiin räätälöityä palvelua, jonka tarkoituksen on tukea nuoren itsenäistymistä pärjääväksi aikuiseksi, tilanteissa jossa nuorelta saattaa puuttua kokonaan vanhempien ja suvun tukiverkosto.

JÄLKIHUOLLON VAIKUTUS ITSENÄISTYMISSÄ

Tutkimusten mukaan sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren tulevaisuudennäkymät ovat monella tapaa mitattuna heikommat ikätovereihinsa verrattuna. On jopa sanottu, että länsimaissa sijaishuollosta itsenäistyvien ryhmä on yksi yhteiskunnan syrjäytynein ryhmä. Vanhempien merkitys itsenäistymisen tukemisessa on merkittävä monella tapaa. Siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen kestää nyky-yhteiskunnassa suhteellisen kauan, jolloin vanhemmilta saadaan usein emotionaalista, sosiaalista sekä taloudellista tukea koko itsenäistymisvaiheen ajan. Moni sijaishuollosta itsenäistynyt nuori ei voi luottaa samankaltaiseen tukeen vanhemmilta.

”Mun äitiltä mä olisin saanut vähemmän apua, kun mitä mä sille olisin joutunut antamaan. Itseasiassa se on nyttenkin ollut niin joka tapauksessa.”

Usein sijaishuollossa eläneiden lasten ja nuorten suhde vanhempiin ja läheisverkoston voi olla ohut tai kokonaan katkennut. Näin ollen nuoren itsenäistyessä hänen

täytyy irrottautua sijaishuoltopaikasta sekä fyysisesti, että emotionaalisesti ja samanaikaisesti edessä voi olla muutto toiselle paikkakunnalle, opiskelut, työssä käynti ja oman paikan löytäminen elämässä. Tällaisissa tapauksissa nuoren itsenäistyminen tapahtuu ikään kuin pikakelauksella verrattuna muiden nuorten itsenäistymiseen, joka saattaa viedä vuosia. Jälkihuoltonuorten itsenäistyminen saattaa muodostua ongelmalliseksi, jos heillä ei ole tarpeeksi aikaa ja mahdollisuuksia sopeutua valtaviin psyykkisiin muutoksiin, jota onnistunut itsenäistyminen vaatii. Sijoitettujen nuorten elämässä on monenlaisia vaikeitakin taustoja, mutta myös sijoitus kodin ulkopuolelle itsessään on vaikea ja ei-tyypillinen elämäntapahtuma. Sijoitettuna olleiden nuorten kykyyn selviytyä itsenäistymisprosessista vaikuttavat kokonaistilanne sekä nuoren voimavarat. Elämänmuutos ja siirtymätilanteet ovat kriittisiä vaiheita, jossa nuoren elämänkulku voi lähteä joko hyvään tai huonoon suuntaan. Tämän vuoksi riittävän tuen järjestäminen ja varmistaminen näissä tilanteissa on erityisen tärkeää. Voidaan siis sanoa, että toimiva jälkihuolto on lastensuojelun sijoitusten vaikuttavuuden edellytys sekä samalla ennaltaehkäisevää työtä nuoren syrjäytymistä vastaan. Lapsen tai nuoren sijoittaminen kodin ulkopuolelle on myös yhteiskunnan raskain tapa puuttua yksilön elämään, joten yhteiskunnalla on myös moraalinen velvollisuus pitää huolta lapsesta siihen saakka, kunnes hän on kykeneväinen huolehtimaan itsestään.

ITSENÄISTYMINEN TURVALLISEN AIKUISEN TUKEMANA

Nuoruus on ikää, jolloin lapsi irrottautuu ja itsenäistyy huoltajistaan. Itsenäistyminen voi osalle nuorista aiheuttaa todellisia ongelmia saada kiinni mistään. Voi esiintyä monenlaisia ongelmia, käytöshäiriöitä, päihteiden käyttöä, heikkoa koulumenestystä ja muita syrjäytymiseen johtavia tekijöitä. Vakavat häiriöt eivät katso sosiaaliluokkaa tai tulotasoja. Ymmärryksen kautta voidaan löytää ratkaisuja nuoren auttamiseksi. Nuoruus voi tuntua aikuisen mielestä lapsen uhmaiältä. Nuorista puolestaan voi tuntua asioiden etenevän hitaasti, uuteen ja tuntemattomaan hyppy pelottaa, ja se haluttaisiin tehdä mahdollisimman nopeasti, jotta vaivalloista psyykkistä työtä ei tarvitsisi tehdä tavoitteeseen päästäkseen. Murrosikäinen ailahtelee lapsi-iän riippuvuus suhteen ja nuoruusiän itsenäisyyden välillä. Aikuisesta voi tuntua, että vaikka tekisi mitä, yhteistä säveltä nuoren kanssa ei löydy. Aikuisella on kuitenkin velvollisuus puuttua nuoren tilanteeseen, vaikka nuori ei sitä sillä hetkellä koe tarvitsevansa. Nuoren mielen ailahdellessa ääripäästä toiseen, ei hän välttämättä itsekään tiedä mikä hänen on ja mitä hän tahtoo. Aikuisen tehtävänä on olla turvana ja kertoa ettei

ole hätää. Nuoret tavallisesti toivovat, että heitä kuunneltaisiin loppuun asti. Aikuiset helposti tekevät ennakko-oletuksia liian varhain, joka voi loukata nuorta syvästi. Aikuisen asettuessa kuuntelemaan nuorta rauhassa, voi nuori itsekin huomata ajatus-
tensa ristiriitaisuuden ja pystyä tekemään järkevämpiä johtopäätöksiä. On kuitenkin ymmärrettävä, että nuoret arvioivat kykynsä yläkanttiin, koska he eivät tiedä mitä itsenäistymiseltä odottaa. Sinkkonen käyttää vertausta, kuin linnunpoikasilla hyppy pesästä tuntemattomaan.

Sijoitetun nuoren itsenäistyminen tapahtuu nopealla tempolla, muutoksissa voi olla vaikea pysyä psyykkisesti mukana. Jälkihuollon tehtävä on tukea tässä kriittisessä vaiheessa.

Nuori voi olla hyvinkin ärtyisä aikuisen puuttuessa hänen asioihinsa. Jos todellinen huoli kuitenkin herää, asiaan tulee puuttua. Nuoren ollessa yhteistyöhaluton, voi aikuinen puhua huolestaan ääneen ja pohtia esimerkiksi ratkaisuvaihtoehtoja. Vaikka nuori ei kommentoisi, voi hän kuitenkin jäädä pohtimaan aikuisen ääneen reflektointia. Aikuiselta vaaditaan usein pitkää pinnaa ja periksi antamattomuutta nuorta askarruttavan asian selvityksessä. Pitää olla määrätietoinen, mutta hienotunteinen. Aikuisen tulee ilmentää olevansa käytettävissä, mutta kuitenkin antaa nuorelle tilaa. Nuorten äksyilyä ei tule pelätä, mutta myöskään epäasiallista käyttäytymistä ei tule hyväksyä. Nuoren loukatessa aikuista, tulee loukkaantuminen kertoa nuorelle selvästi ja määrätietoisesti. Se on vuoropuhelun kannalta tärkeää. Itsenäistyminen ei tarkoita siteiden katkaisua, vaan nuori tarvitsee lähelleen turvallisia aikuisia, jotka eivät hylkää. Eriytymisen sijaan tulisi puhua kiintymyksestä. Nuoren tulisi itsenäistyä kiintymyssuhdekontekstissa eli turvallisten ja rakastavien aikuisten antamassa suojassa. Välinpitämättömyys voi vaikuttaa sallivuudelta ja nuoren ymmärtämiseltä, mutta todellisuudessa se on nuoren jättämistä oman onnen nojaan. Kypsymiseen ei ole oikotietä, vaan se tapahtuu ajan kanssa.

Selvää on, että etenkin sijoitettu nuori tarvitsee erityistä tukea kasvussa aikuisuuteen ja vastuullisuuteen. Sijoitettua nuorta ei saa jättää yksin sijaishuollon päätyttyä, vaan sosiaalihuollosta vastaavan on varmistuttava, että nuorella on valmiudet itsenäiseen elämään. Jälkihuolto ei ole ainoastaan taloudellista tukea, vaan jälkihuolto on nuoren kanssa tehtävää suunnitelmallista sosiaalityötä, jonka päämääränä on saattaa nuori omillaan toimeentulevaksi aikuiseksi, jolla on tukenaan oma sosiaalinen verkosto.

Yhteydenpidon päättyessä suoraa täysi-ikäisyyteen ja omaan asuntoon muuttamiseen, pitkäaikaisen tuen katkeaminen olisi epätarkoituksenmukaista. Jälkihuollon aikana saavutetuilla nuoren valmiuksilla ja itsenäistymistaidoilla on merkittävä vaikutus nuoren mahdollisuuksiin integroitua yhteiskuntaan. Useimmat nuoret tarvitsevat tuekseen tuttua ja luotettavaa aikuista, jolta pyytää apua sijoituksen päätyttyäkin. Nuorelle voi olla myös hyvin tärkeää kokea, että hänen ja hänen verkostonsa hyvinvoinnista ollaan edelleenkin kiinnostuneita. Jälkihuolto antaa tukea mahdollisen laitostuksen purkamiseen sekä lisää aikaa elämisen opetteluun muuttuneessa ympäristössä.

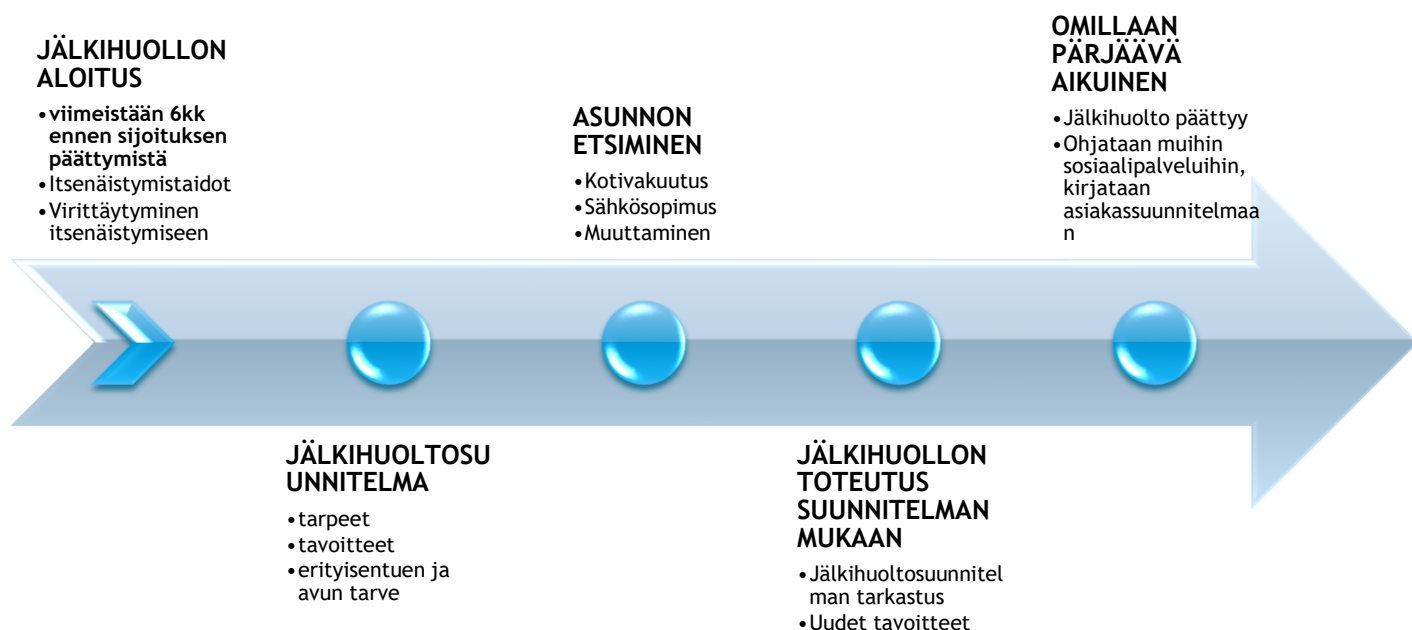
”Vaikka mulla oli taidot niinkun siihen ite pärjäämiseen, mutta kun mulla ei ollut energiaa. Jälkihuoltotyöntekijä oli eka, kenelle mä sain sanottua, että on huono fiilis.”

Osallisuus käsitteenä tarkoittaa yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Mahdollisuus olla osallisena itselle merkittävissä yhteisöissä vaikuttaa ihmisten identiteetin kehittymiseen. Lastensuojelun velvollisuus on toimia lapsen edunmukaisesti lasta koskevilla asioilla. Lapsen osallisuus tarkoittaa vaikuttamista häntä koskeviin asioihin, miten lapsi voisi itse olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etuansa turvaamaan työtä. Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimus määrittelee kansainvälisesti lapsen oikeuden osallisuuteen. Julkisen vallan käyttäjien tulee taata lapsille osallistumisen ja mielipiteen ilmaisemisen mahdollisuus kaikissa

heitä koskevissa asioissa. Näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Jälkihuolto on nuorten itsenäistymisen tukemiseksi tehtävää työtä, joten on tärkeää huomioida työskentelyä suunnitellessa nuoren omat tarpeet, mielenkiinnit ja toiveet jälkihuoltotyössä. Kun nuori kokee olevansa osallinen ja huomaa omat mahdollisuutensa vaikuttaa häntä koskeviin asioihin, se vaikuttaa työskentelyn motivaatioon ja nuoren itsetuntoon positiivisesti. Jälkihuolto vahvistaa sijoitetun nuoren mahdollisuuksia yhteiskuntaan integroitumiseen ja sitä kautta osallisuus ja vaikuttamisenmahdollisuudet kasvavat myös aikuisuudessa.

JÄLKIHUOLTOPROSESSI

Jälkihuoltotyön tulee alkaa ajoissa ja prosessin tulisi edetä yksilön tarpeen mukaisesti. Jälkihuoltoon suuntaamisen voi aloittaa noin vuotta ennen sijoituksen päättymistä. Nuoren ymmärtäessä mitä jälkihuolto pitää sisällään, todennäköisyys jälkihuoltoon tarttumiselle ja sitoutumiselle kasvaa.

Nuori on pidettävä osallisena ja vaikuttajana häntä koskevassa asiassa. Jälkihuoltosuunnitelman tarkastuksia pidetään yksilöllisesti tarpeen mukaan. Jälkihuoltosuunnitelma voi olla verkostopalaveri johon kutsutaan nuoren elämässä vaikuttavat henkilöt ja esimerkiksi hoitokontaktit. Täysi-ikäinen nuori itse lopulta päättää omaan asiaansa osalliset henkilöt.

”Se oli aika pommi aluks. Sit ne vaan ilmoitti palavaerin jälkeen, et sä muutat siihen”

-Miltä se tuntui?

”Pahalta aluks. tai siis ei se pahalta tuntunut, mutta vähän niinkun huijaamiselta”

ASIAKASSUUNNITELMA/JÄLKIHUOLTOSUUNNITELMA

Jälkihuoltoa koskeva suunnittelu on aloitettava hyvissä ajoin ennen sijoituksen päättymistä. Jälkihuoltoon siirtyvälle nuorelle tehdään asiakassuunnitelma. Nuoren omat tarpeet ja toiveet on otettava huomioon asiakassuunnitelmaa laatiessa. Nuori tulee kohdata ja hänen täytyy kokea tullessa kuulluksi. Asiakassuunnitelma tulee rakentaa yhdessä nuoren omaa toimintaa tukevaksi, jotta nuoren olisi mielekästä sitoutua suunnitelmaan. Nuoren läheisverkoston kuuleminen on myös olennaista kokonaistilan ja tarpeiden hahmottamisen kannalta sekä realististen tavoitteiden luomista ajatellen. Sijoituksen aikana nuori on saattanut laitostua ja hän tarvitsee sijoituksen päättyessä tukea ja apua sopeutuessaan itsenäiseen asumiseen. Nuoret tarvitsevat vähintään yhden hyvän aikuis- tai viranomaissuhteen, koska apua kaivataan arkisissa asioissa sekä vain keskusteluissa. Nuoret kaipaavat aikuista, joka olisi tarpeen tullen käytettävissä ilman kelloa tai kalenteria. Joillekin nuorille olisi tarpeellista jatkaa asumista sijaishuoltopaikassa jonkin aikaa vielä 18 vuotta täytettyään. Harva nuori on tarpeeksi kypsä itsenäistymään biologisestakaan perheestään heti 18 vuotta täytettyään.

JÄLKIHUOLTOSUUNNITELMAAN KIRJATAAN:

- Jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet
- Erityisen tuen ja avun järjestäminen
- Miten toteutetaan yhteistoiminta nuoren ja hänen läheisverkostonsa kanssa
- Arvioitu aika tavoitteiden toteuttamiseen

Kun nuoren tarvitsemat palvelut ja toimijat ovat selvillä, on tehtävä selkeä työn- ja vastuun jako, joka on kaikkien toimijoiden tiedossa. Toimivan jälkihuollon keskiöön

nuoren oman motivaation lisäksi nousee riittävät resurssit sekä kunnan lastensuojelun, jälkihuollon ja muiden toimijoiden saumaton ja toimiva yhteistyö.

JÄLKIHUOLLON SISÄLTÖ

Jälkihuoltoa varten kootaan yhdessä sosiaalityöntekijän, asiakkaan ja hänen verkostonsa kanssa kokonainen palvelusuunnitelma. Jälkihuoltosuunnitelma on aina henkilökohtainen tarpeiden mukaan laadittu kokonaisuus. Jälkihuoltonuoret tarvitsevat aikuista niin sisäisen kuin ulkoisenkin elämänhallinnan vahvistamiseen. Esille tavallisesti nousee ulkoiset elämän hallintaan liittyvät asiat, kuten sosiaali-turvaetuuksien hakemiseen ja asumiseen liittyvät seikat. Nuori kuitenkin tarvitsee itsenäistymisen tueksi myös aikuisen läsnäoloa ja rinnalla kulkijaa. Haavoittuvimmassa asemassa ovat nuoret, joilla ei ole muuta tukiverkosta, kuten vanhempia tai sukulaisiaan. Jälkihuollon aikana nuorelle tulisi turvata ainakin yksi pysyvä aikuis- tai viranomaisuhde. Tämä voi olla esimerkiksi sosiaalityöntekijä, nuoren sijaishuoltopaikan työntekijä tai tukihenkilö. Erityisen tuen tarpeet kirjataan jälkihuoltosuunnitelmaan, mutta jälkihuoltotyöntekijän kanssa toteutettu jälkihuolto voi olla muun muassa jotakin seuraavista:

ITSENÄISTYMISSVARAT

- Nuoren tulevaisuuden toiveita ja tarpeita mietitään yhdessä
- Psykososiaalisen tuen antaminen; henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa, esim. arjessa selviytymisen ja itsenäisen elämän taitoihin, yhteiskunnan palveluihin ohjaamista
- Apua omien voimavarojen löytämiseksi ja tulevaisuuden suunnitteluun
- Apua asunnon hankkimiseksi
- Tukea koulunkäynnin ja opintojen aloittamiseen ja niissä suoriutumiseen
- Tukea työllistymiseen ja harjoitteluun
- Tukea harrastuksiin
- Loma- ja virkistysmahdollisuuksien tarjoaminen
- Mahdollisuus osallistua vertaistukiryhmään
- Taloudellista tukea nuoren asumiseen, koulutukseen ja muihin itsenäistymiseen liittyviin menoihin, sekä ohjausta suunnitelmalliseen rahan käyttöön
- Mahdollista saada aikuisen säännöllistä tukea sijoituksen jälkeen

Kun lapsi tai nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle sijoitusta avohuollon tukitoimena, 40 §:ssä tarkoitettua sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti, hänen itsenäistymistään varten on kalenterikuukausittain varattava määrä, joka vastaa vähintään 40 prosenttia hänen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitetuista tuloistaan, korvauksistaan tai saamisistaan. Määrää laskettaessa ei lapsilisää kuitenkaan oteta huomioon.

Jollei lapsella tai nuorella ole sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitettuja tuloja, korvauksia tai saamia taikka jos ne ovat riittämättömät, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tuettava sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla.

Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat on annettava lapselle tai itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä taikka lapsen tai nuoren itsenäistymisen tukemiseen tai turvaamiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään hänen täyttäessään 21 vuotta.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on annettava selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta sijoituksen päättyttyä ja huoltajan, edunvalvojan tai 15-vuotiaan lapsen sitä pyytäessä myös sijoituksen aikana.

Kun nuoren itsenäistymisvarat ovat sosiaalihuollon hallussa, niitä ei lasketa toimeentulotuki asiakkaan varoiksi, eivätkä niitä näin ollen voida määrätä käytettäväksi.

Mikäli lapsella on muita, kuin asiakasmaksulaissa 14 § tarkoitettuja tuloja, kuten perintöä tai vastaavaa tuloa tai saamista, näitä ei voi käyttää annetun hoidon korvaamiseen. Näitä rahoja ei myöskään voi siirtää itsenäistymisvaroihin. Jos kuitenkin esimerkiksi perintö on siirretty sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle säilytettäväksi, on varat luovutettava lapselle välittömästi hänen täytettyä 18 vuotta. Varat on luovutettava myös aiemmin, mikäli lapsen edunvalvoja niin vaatii. Itsenäistymisvaroista poiketen, nämä muut saatavat lasketaan vaikuttavaksi toimeentulotukeen.

HYVÄ JÄLKIHUOLTO

Hyvä jälkihuolto on suunnitelmallista yksilöllistä työskentelyä nuoren kanssa. Hyvässä jälkihuollossa on tärkeää osata ja toimia lastensuojelun ajankohtaisien vaatimuksien mukaan. Työskentelyn tulee olla asiakaslähtöistä, nuorta osallistavaa ja voimavara-keskeistä. Jälkihuollon vaikuttavuuden kriittisiä menestystekijä alueita on nuoren

- Luottamusta nuoren ja työntekijän välillä.
- Työntekijän tavoitettavuus.
- Oma vaikuttavuus jälkihuollon sisältöön.
- Vahvaa aikuista joka kulkee rinnalla.
- Työntekijän tietotaito täysi-ikäisiä koskevissa velvollisuuksissa.
- Tuki virasto asiainnissa, terveydenhuollossa, asumiseen liittyvissä asioissa.
- Aikuinen jolle kertoa elämän haasteista.
- Aikuinen joka luo turvaa ja kannustaa.

”Jälkihuoltotyöntekijä huolehtii meistä ja pitää meitä silmällä ja auttaa kela asioissa ja te-palveluissa. Se on semmonen isosiskotyyppinen, joka kuuntelee ja jelpittää kun tarvii.

”Parasta on se, kun on saanut muodostettua luottamuksellisen suhteen jälkihuoltotyöntekijän kanssa”

elämänlaadun koheneminen sekä kasvun riskiolosuhteiden väheneminen. Jälkihuollossa turvataan nuoren asuinolosuhteet sekä riittävä toimeentulo. Näiden lisäksi nuoret pitävät jälkihuollossa tärkeänä alla olevia asioita

JÄLKIHUOLLON PÄÄTTYMINEN

Jälkihuolto päättyy viimeistään nuoren täyttäessä 21 vuotta. Nuoren halutessa jälkihuolto voidaan päättää myös aiemmin. Nuorella säilyy kuitenkin oikeus hakea jälkihuoltoa, kunnes täyttää 21 vuotta.

Jälkihuollon päättämisen tulee olla suunnitelmallista. Jälkihuollon päättyessä nuorelle tehdään tarvittaessa asiakassuunnitelma, johon kirjataan palvelut ja tukitoimet, jotka ovat nuoren käytettävissä jälkihuollon päättymisen jälkeen. Jos tuen tarvetta on paljon, nuoren asiakkuus siirretään aikuissosiaalityöhön. Aikuissosiaalityöhön siirryttäessä on tärkeä pitää siirtopalaveri, jossa on mukana jälkihuollossa toiminut sosiaalityöntekijä ja muut jälkihuollossa mukana olleet tahot, sekä aikuissosiaalityöntekijä.

Jälkihuollon päättämiseen liittyy työskentelyn arviointi. Työntekijän itsearviointi, sekä asiakkailta kerätty palaute täydentävät toinen toisiaan ja on arvokasta työskentelyn edelleen kehittämisen kannalta.

TYÖKALUJA JÄLKIHUOLTOON

ITSENÄISTYVÄN NUOREN ROOLIKARTTA

VERKOSTOKARTTA

OMA HYGIENIA

TALOUS

AMMATTITAVOITTEET

MILLAINEN OPISKELIJA JA OPPIJA OLEN

OMAA ASUNTOON MUUTTOON LIITTYVIÄ TEHTÄVIÄ

TURVALLISUUSUUNNITELMA

TYÖKALUJA JÄLKIHUOLTOON

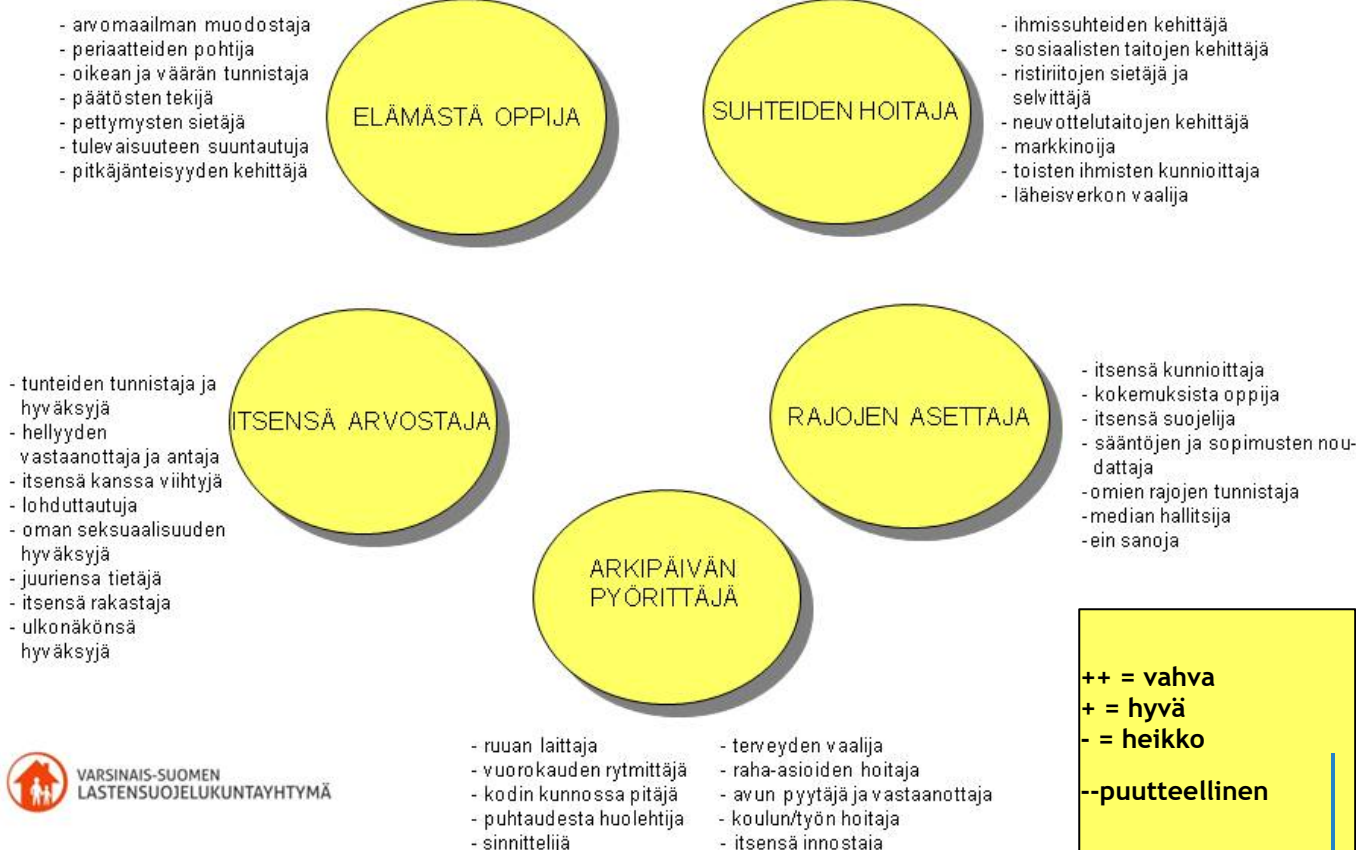
Itsenäistymisprosessi on tarkoitus aloittaa hyvissä ajoin ennen omaan asuntoon muuttoa. Tavoitteellinen työskentely olisi hyvä käynnistää noin puolta vuotta omilleen muuttoa aiemmin. Työskentelyssä käydään läpi nuoren itsenäistymistaitoja sekä valmistetaan nuorta asioihin, joita omilleen muutto tuo tullessaan. Oppaassa on erilaisia tehtäviä, joita voi tarpeen mukaan kopioida nuoren kanssa tehtäviksi. Tehtävien tarkoitus on toimia keskustelun tukena. Tehtävät voidaan säilyttää esimerkiksi jälkihuoltokansiossa ja niihin voidaan palata tarpeen tullen. Tehtävät voidaan tehdä myös jälkihuollon alussa sekä lopussa ja tilanteiden kehitystä jälkihuollon aikana voidaan näin seurata.

ITSENÄISTYVÄN NUOREN ROOLIKARTTA

Itsenäistyvän nuoren roolikartta toimii hyvänä keskustelun välineenä. Kartan avulla voi käydä erilaisia rooleja läpi ja työntekijä voi auttaa nuorta erittelemään nuoren vahvuuksia ja niitä asioita joissa nuori tarvitsee tukea tai vahvistusta. Samalla työntekijä voi kertoa mistä asioista hän on huolissaan ja miksi. Karttaa voi myös käyttää positiivisen palautteen antamisessa ja voimavarojen esiin nostamisessa. Vahvuuksien esiin nostaminen tukee nuoren itsetuntoa ja vie työskentelyä myönteiseen suuntaan.

ITSENÄISTYVÄN NUOREN ROOLIKARTTA

Viisi keskeistä osa-aluetta

VARSINAIS-SUOMEN
LASTENSUOJELUKUNTAYHTYMÄ

Roolikartan osa-alueiden alakohtia voi myös arvioida plus ja miinusmerkein. Arvioinnin voi tehdä niin, että nuori arvioi itseään ja työntekijän arvioivan nuorta. Vertaillessa arviointeja keskustellaan ja perustellaan omia arvioita ja tarvittaessa mietitään konkreettisia tapoja kehittää puutteellisia alueita.

VERKOSTOKARTTA

Verkostokartan tarkoituksena on luoda kokonaiskuvaa nuoren sosiaalisesta verkostosta sekä ”luonnollisesta” että ”virallisesta”. Samalla päästään keskustelemaan elämään vaikuttavista ihmissuhteista, tarvittavasta ja saatavilla olevasta tuesta. Esiin voi nousta esimerkiksi läheisiä ihmisiä joita voisi kutsua yhteiseen tapaamiseen.

Verkostokartan keskellä on henkilö itse. Mitä lähemmäksi ”itseään” merkinnän henkilöstä tekee, sitä merkittävämmäksi henkilön kokee. Myös kuolleita henkilöitä voi merkitä verkostokarttaan, koska he voivat olla edelleen tärkeitä ja vaikuttaa elämään oleellisesti edelleen.

1. VERKOSTOKARTTA JAETAAN SEKTOREIHIN:

PERHE = asuu saman katon alla/kuuluu samaan ruokakuntaan

SUKU = verisuku, sekä muu suku.

TYÖ/OPISKELU = työtoverit, opiskelutoverit, opettajat jne.

AMMATTIAUTTAJAT = auttamistahot, hoitopakat, virastojen työntekijät jne.

MUUT = kuten harrastukset, ystävät jne.

2. VERKOSTOKARTAN MERKINNÄT:

YMPYRÄ = Nainen Henkilöt kannattaa nimetä muotojen sisälle.

KOLMIO = Miehet Henkilöt kannattaa nimetä muotojen sisälle.

PITKÄ VIIVA HENKILÖSTÄ TOISEEN = tuntee toisensa

KATKO VIIVA HENKILÖSTÄ TOISEEN = tietää toisensa

+ = tärkeä henkilö

- = epämiellyttävä henkilö

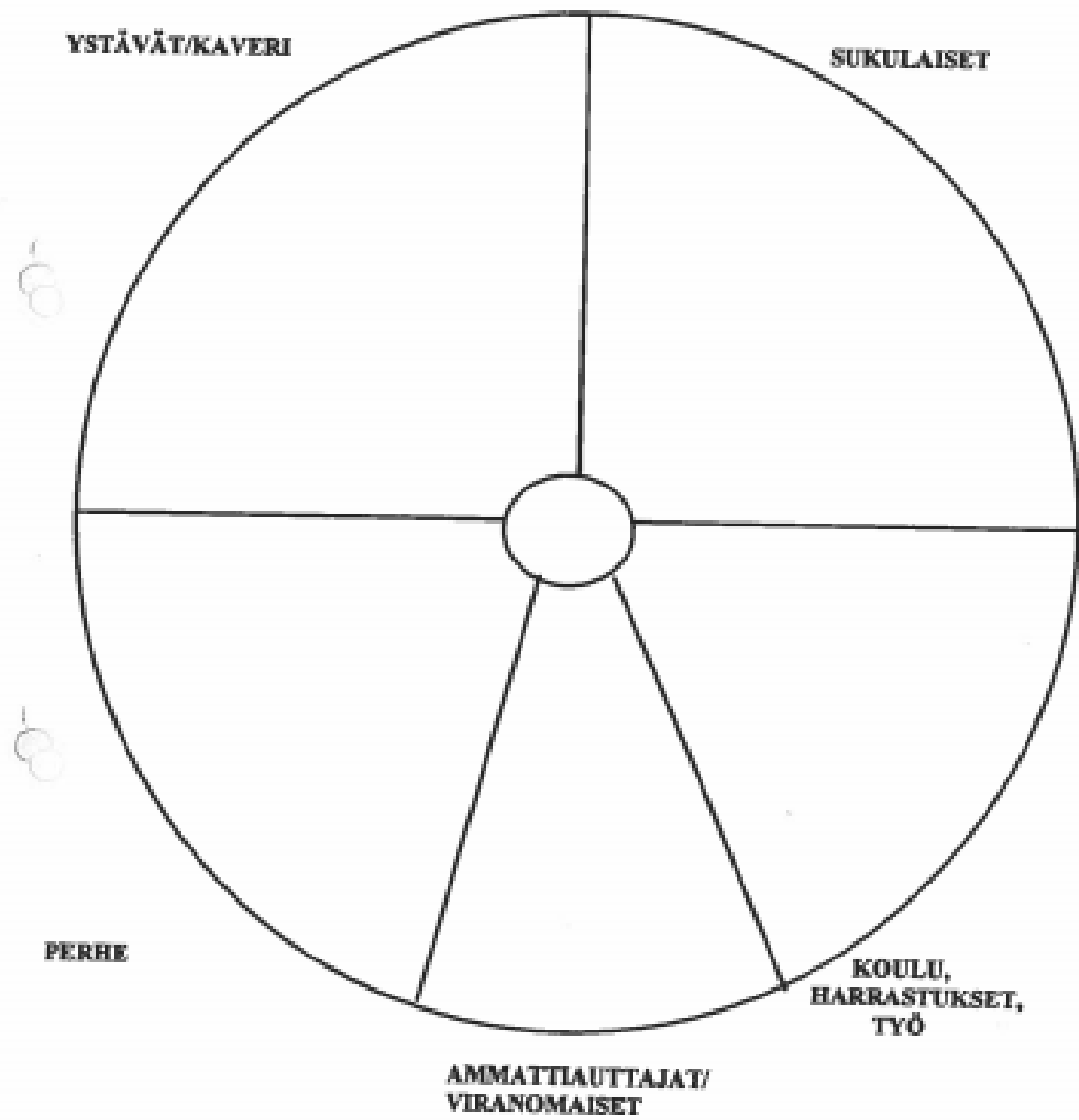
AALTOILEVA VIIVA = ristiriitoja henkilöiden välillä

-| - = välit katkenneet

RISTI = kuollut

USEAMPI HENKILÖ YMPYRÖITY = ryhmä, johon kuuluu

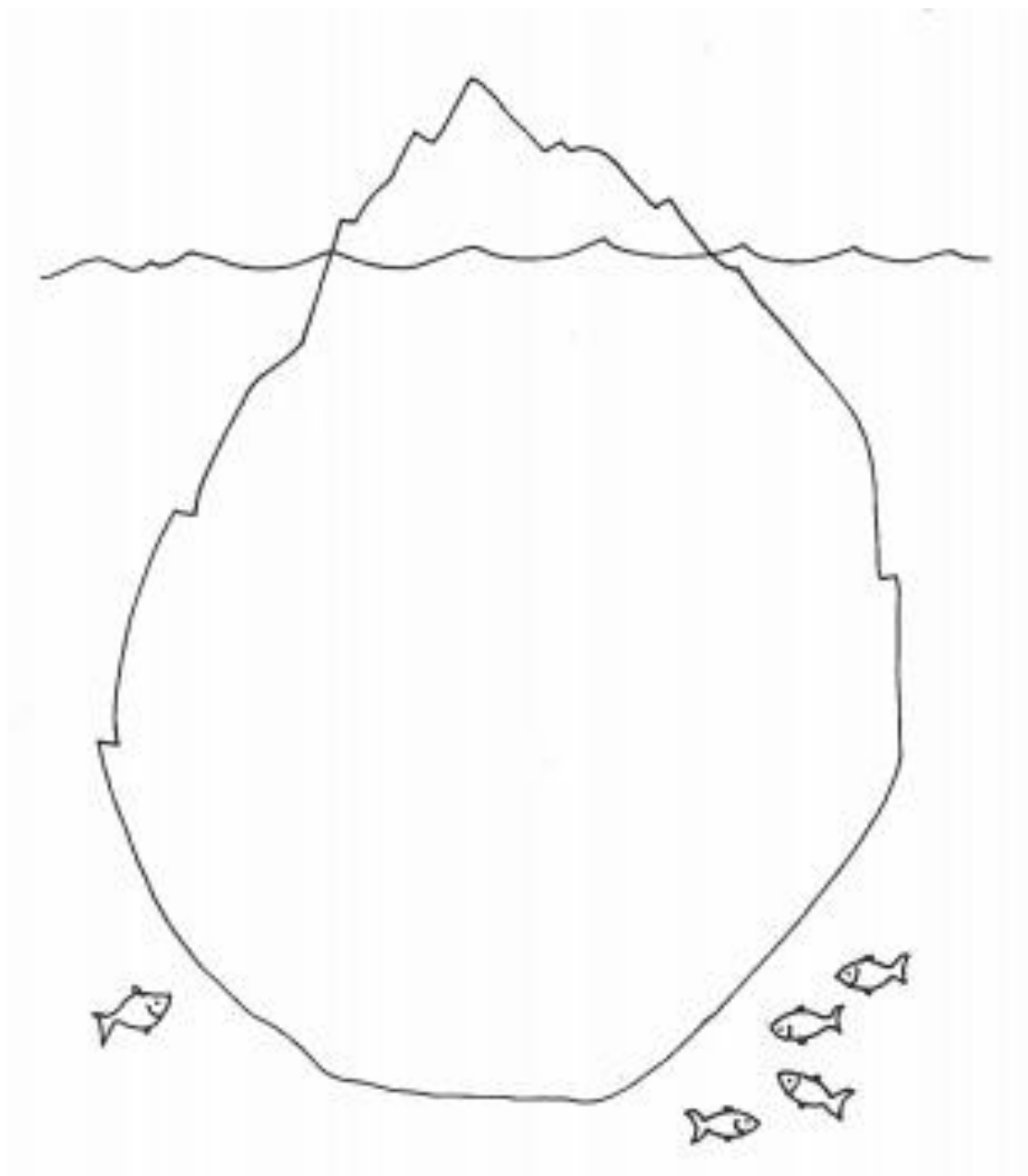
◆ VERKOSTOKARTTA - TÄYTÄ YHDESSÄ TYÖNTEKIJÄN KANSSA

PEITETYT TUNTEET

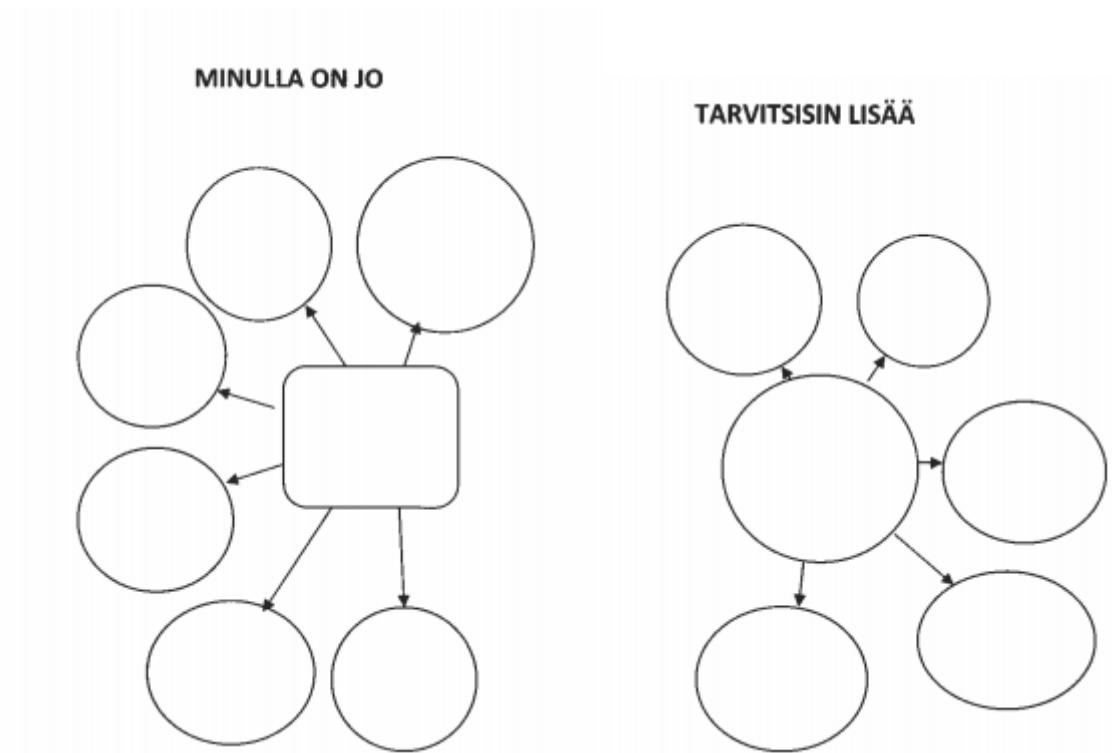
Jäävuoresta näkyy pinnan yläpuolella vain pieni osa. Suurin osa on veden alla. Samoin on tunteiden näyttämässä. Joskus näytämme toisille vain jotakin tunteistamme, mutta suurin osa jää piiloon sisällemme.

Kirjoita tai piirrä vedenpinnan yläpuolelle, mitä tunteita näytät toisille. Kirjoita tai piirrä vedenpinnan alapuolelle tunteet, joita et halua tai pysty näyttämään.

HYVÄÄ MIELTÄ JA TUNNETAITOJA

Laita kuvioon oman nimesi ympärille asioita, joiden ajattelet liittyvän henkiseen hyvinvointiisi. Mieti, mitä hyviä asioita sinulla on elämässäsi ja mitä tahtoisit lisää.

OMA HYGIENIA

Oman hygienian hoito liittyy jokaisen terveyteen ja hyvinvointiin. Alla on lista henkilökohtaisen hygienian hoitoon kuuluvista asioista. Merkkää kuinka usein itse hoidat näitä ja kuinka usein niitä tulisi tehdä.

Hygieniaan kuuluu mm.	Miten usein teet?	Miten usein tulisi tehdä?
Käsien pesu		
Suihkussa käyminen		
Likaisten vaatteiden pesu		
Puhtaiden vaatteiden vaihtaminen		
Hampaiden pesu		
Kynsien leikkaaminen		
Deodorantin käyttäminen		
Hiusten leikkaus		
Parran leikkaus		
Siteen tamponin vaihto		
Kasvojenpesu		
Alapään/Kainaloitten pesu		

TALOUS

Omaan asuntoon muutto voi tuoda mukanaan yllättäviä rahan menoja. Jotta talous pysyisi tasapainossa, täytyy olla tietoinen omista tuloista sekä menoista. Merkkää tulot ja menot taulukoihin.

Omat tulot:	
Palkkatulot	
Opintotuki	
Opintolaina	
Asumistuki	
Toimeentulotuki	
Muut tuet	
Tuloja yhteensä:	

Menot:	
Vuokra	
Sähkö	
Vesi	
Vakuutukset	
Puhelin	
Ruoka	
Ravintolat/Kahvilat	
Harrastukset	
Hygieniatarvikkeet	
Vaatteet:	
Huvit:	
muut menot:	
Menoja yhteensä:	

Tulot- Menot= _____

Missä asiassa voisit säästää? _____

Mitkä ovat ensisijaisia asioita joihin rahaa tarvitset?

Kuinka voisit ansaita enemmän? _____

Laitatko rahaa säästöön kuukausittain? _____

AMMATTITAVOITTEET

Mikä on haaveammattisi tai ammatti mihin tähtäät?

Mitä tiedät ammatista? Mitä ammatissa tehdään ja millaisia tehtäviä siihen kuuluu?

Mitä taitoja sinulta ammatissa odotetaan?

Mitä ominaisuuksia sinulta ammatissa odotetaan?

Missä ammattiin voi opiskella, millaista opiskelua ammatti vaatii ja kuinka pitkä opiskeluaika on?

Olisiko ammatti sinulle mahdollinen? Mitä sinun tulisi tehdä saavuttaaksesi haaveesi?

MILLAINEN OPISKELIJA JA OPPIJA OLEN

Millä tavoin opiskelet?

Oletko saavuttanut sen mitä halusit?

Tarvitsetko opiskeluusi neuvoja tai apua?

Missä tilanteissa?

Keneltä voit kysyä neuvoa opiskeluun liittyvissä asioissa?

Opiskelussa minua kiinnostaa?

Opiskelussa on vaikeaa/haastavaa?

Millaisia syitä minulla on ollut poissaoloihin?

Millaisista asioista voin käydä juttelemassa opon tai kuraattorin kanssa?

OMAA ASUNTOON MUUTTOON LIITTYVIÄ TEHTÄVIÄ

- Asunnon hakeminen
- Asunnon tiloihin tutustuminen, varasto, pesutupa jne.
- Vuokrasopimuksen allekirjoitus, asumisen säännöt
- Vanhan asunnon vuokrasopimuksen irtisanominen
- Asumistuen hakeminen
- Sähkösovimuksen tekeminen
- Kotivakuutuksen otto
- Muuttoilmoituksen tekeminen www.posti.fi/muuttoilmoitus
- Asunnon kalustamisen suunnittelu
- Kalusteiden hankinta
- Muutto: pakkaus, muutto kuljetus, vanhan ja uuden asunnon siivous
- Kodinkansio, talletetaan kaikki tärkeät paperit

Asuntoa etsiessä on hyvä pohtia esimerkiksi seuraavia asioita:

Asuin alueen-

Plussat _____

Miinukset _____

Asunnon koko suhteessa tarpeeseen? _____

Asumiskulut: _____

Kulkuyhteydet asunnolta esimerkiksi

Kouluun/Töihin _____

TURVALLISUUSUUNNITELMA

Ennakoi, mistä olet vastuussa asuessasi itsenäisesti. Ota selvää jo valmiiksi tärkeistä puhelinnumeroista ja kirjaa ne ylös. Talleta tämä esimerkiksi kodin kansion ensimmäiseksi sivuksi.

Vuokranantaja/puh:

Huoltoyhtiö/ puh:

Vakuutusyhtiö/puh:

Sähkölaitos/puh:

Oma osoite:

Oma puhelinnumero:

Sosiaaliturvatunnus:

Terveyskeskuksen ajanvarausnumero:

Osoite:

Hammaslääkärin ajanvarausnumero:

Osoite:

Yleinen hätänumero: 112

Jälkihuoltotyöntekijä/puh:

Sosiaalityöntekijä/puh:

Muut tärkeät yhteystiedot (koulu, työ ym.):

Lähteet

Aaltonen, S. & Heikkinen, A. 2009. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 165-176.

Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus ja kehittämis-hankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY

Hipp, T. & Pukkio, S. 2016. Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lasten-suojelun keskusliitto.

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 117-132.

Huttunen, J. 1994. Kasvatustieteellinen tutkimus. Teoksessa Niskanen, V-A. (toim.) Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä. Opiskelijan opas. Helsinki: Yliopistopaino, 130–153.

Kivinen, S. 2009. Opas jälkihuollossa olevien nuorten vanhemmille. Helsinki: Hakapaino Oy.

Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Levamo, P. 2007. Omaa elämää etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuoren itsenäistymistä. Teoksessa Heikkinen, A., Levamo, P., Parviainen, M. & Savolainen, A. (toim.) Näe minut kuule minut. Kokemuksia ryhmistä. SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 11. 69-157.

Ruohonen, M. 2018. ”Se on semmonen isosisko tyyppinen, joka kuuntelee ja jelpaa sit kun tarvii”. Opinnäytetyö. Laurea ammattikorkeakoulu. Hyvinkää.

Räty, T. 2012 Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Savolainen, H. 2015. Lastensuojelun prosessikuvaus. Kehittämistutkimus lapsiperheiden sosiaalityössä. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma.

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 65. Helsinki: Gummerrus Oy.

Sähköiset:

Complex needs in Aftercare. 2017. Tusla- Child and Family Agency. Viitattu 26.11.2017.

http://www.tusla.ie/uploads/content/4253-TUSLA_Complex_Needs_in_After-care_v3.pdf

Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 26.11.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

Itsenäistyvän nuoren roolikartta. 2013. Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä.

Viitattu 26.11.2017. <http://www.vslk.fi/index.php?id=21>

Liite 2: Haastatteluteemat

Perustiedot

Mitä jälkihuolto nuoren mielestä on

Jälkihuoltoon päätyminen

Jälkihuollon sisältö

Jälkihuolto kokemukset ja vaikutukset

Kokemukset omillaan pärjäämisestä

Jälkihuollon hyödyt

Jälkihuollon epäkohdat

Jälkihuollon loppuminen

Liite 3: Suostumus tietojen antoon

Suostumus tietojen antoon.

Suostun siihen, että Minna Ruohonen voi käyttää haastatteluani Laurean ammattikorkeakoululle tekemässään opinnäytetyössä osana tutkimusaineistoa. Tutkimus käsittelee haastatteluhetkellä Kaarikodon jälkihuollossa olevien nuorten kokemuksia jälkihuollosta. Tutkimusaineisto on osa jälkihuolto-oppaan havainnointi aineistoa, jonka pohjalta opasta kehitetään. Tutkimuksessa ei esitellä tarkkoja tunnistetietoja minusta, eikä ulkopuoliset täten voi minua tutkimuksesta tunnistaa. Tutkimusta varten ei kerätä rekisteritietoja ja minua koskevat tiedot säilytetään tietoturvallisesti ja salassapitovelvollisuutta noudattaen.

Aika

Paikka

Allekirjoitus